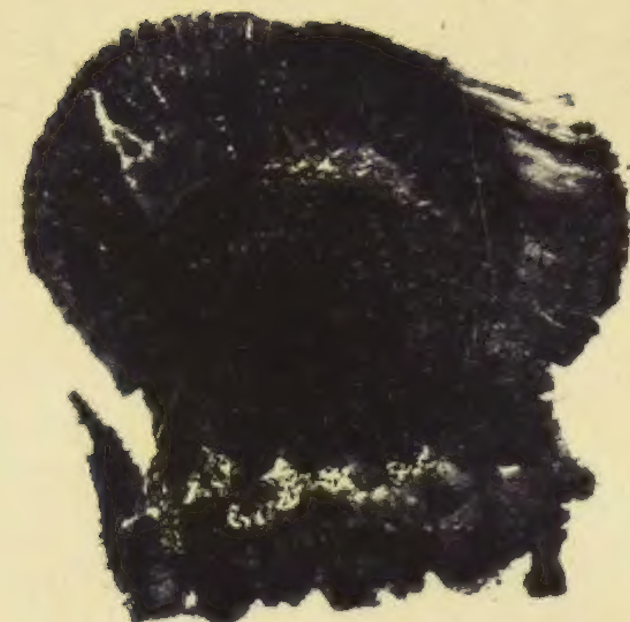
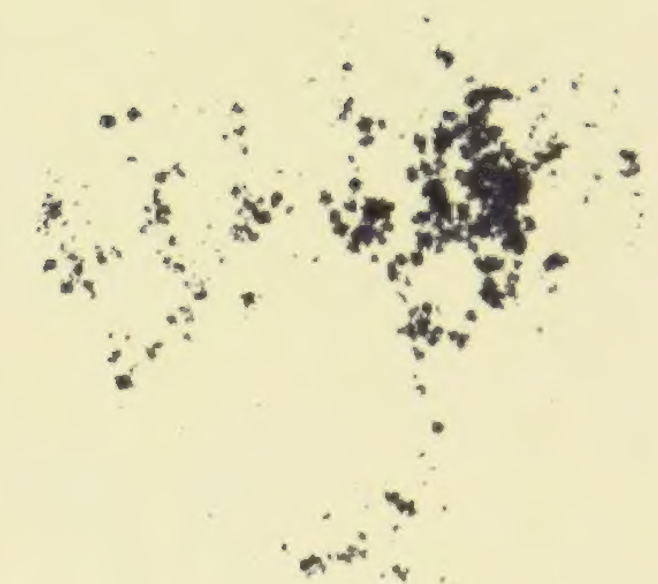
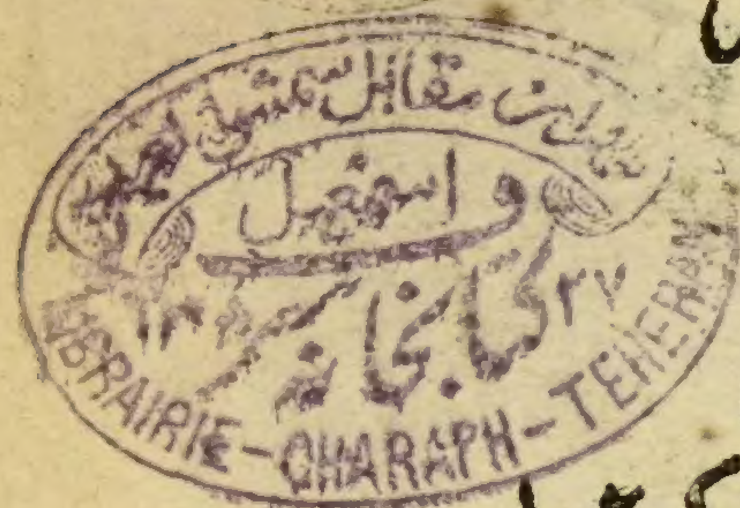

بسمه تعالی شأنه

کتاب

شمس التصانیف

در عهد دولت و شوکت شاهنشاه
کیوان بارگاه گیتی پناه معارف گستر دانش
پرور ابو النصر و الظفر (محمد علی شاه
قاجار) خلد الله ملکه و سلطانه و ابد
جیشه تألیف گردید و بسعی و اهتمام
در مقابله و طبع نمود این نسخه اقل الحاج
شیخ احمد شیرازی زید توفیقاته

طبع چهارم فی شهر
جمادی الاول
۱۳۲۶

طبع

غلام حسین

صرف اجمالی مشتمل بر دو دوره

دورهٔ اوّل

بسم الله الرحمن الرحیم

درس اوّل

ماضی

فَعَلَ بجا آورد　فَعَلَتْ　فَعَلْتَ　فَعَلْتِ

فَعَلا　فَعَلَتا　فَعَلْتُما　فَعَلْتُما

فَعَلُوا　فَعَلْنَ　فَعَلْتُمْ　فَعَلْتُنَّ

فَعَلْتُ　فَعَلْنا

(درس دوم)

مستقبل

یَفْعَلُ بجا می‌آورد　تَفْعَلُ　تَفْعَلُ　تَفْعَلِینَ

یَفْعَلانِ　تَفْعَلانِ　تَفْعَلانِ　تَفْعَلانِ

یَفْعَلُونَ　یَفْعَلْنَ　تَفْعَلُونَ　تَفْعَلْنَ

أَفْعَلُ　نَفْعَلُ

(درس سوم)

امر

لِیَفْعَلْ باید بجا بیاورد　لِتَفْعَلْ　اِفْعَلْ　اِفْعَلِی

لِیَفْعَلا　لِتَفْعَلا　اِفْعَلا　اِفْعَلا

لِیَفْعَلُوا　لِیَفْعَلْنَ　اِفْعَلُوا　اِفْعَلْنَ

لِأَفْعَلْ　لِنَفْعَلْ

(درس چهارم)

نهی

لا یَفْعَلْ باید بجا نیاورد　لا تَفْعَلْ　لا تَفْعَلْ　لا تَفْعَلِی

لا یَفْعَلا　لا تَفْعَلا　لا تَفْعَلا　لا تَفْعَلا

لا یَفْعَلُوا　لا یَفْعَلْنَ　لا تَفْعَلُوا　لا تَفْعَلْنَ

لا أَفْعَلْ　لا نَفْعَلْ

(درس پنجم)

نفی ماضی

لا فَعَلَ بجا نیاورد　لا فَعَلَتْ　لا فَعَلْتَ　لا فَعَلْتِ

لا فَعَلا　لا فَعَلَتا　لا فَعَلْتُما　لا فَعَلْتُما

لا فَعَلُوا　لا فَعَلْنَ　لا فَعَلْتُمْ　لا فَعَلْتُنَّ

لا فعلتُ لا فعلنا

(درس ششم) نفی مستقبل

لا یفعلُ (بجا نمی آورد) لا تفعلُ لا تفعلُ لا تفعلینَ

لا یفعلانِ لا تفعلانِ لا تفعلانِ لا تفعلانِ

لا یفعلونَ لا یفعلنَ لا تفعلونَ لا تفعلنَ

لا افعلُ لا نفعلُ

درس هفتم جحد

لم یفعلْ (بجا نیاورد) لم تفعلْ لم تفعلْ لم تفعلی

لم یفعلا لم تفعلا لم تفعلا لم تفعلا

لم یفعلوا لم یفعلنَ لم تفعلوا لم تفعلنَ

لم افعلْ لم نفعلْ

(درس هشتم) استفهام ماضی

هل فعلَ (آیا بجا آورد) هل فعلتْ هل فعلتَ هل فعلتِ

هل فعلا هل فعلتا هل فعلتما هل فعلتما

هل فعلوا هل فعلنَ هل فعلتم هل فعلتنَّ

هل فعلتُ

هل فعلتُ هل فعلنا

درس نهم استفهام مستقبل

هل یفعلُ (آیا بجا می آورد) هل تفعلُ هل تفعلُ هل تفعلینَ

هل یفعلانِ هل تفعلانِ هل تفعلانِ هل تفعلانِ

هل یفعلونَ هل یفعلنَ هل تفعلونَ هل تفعلنَ

هل افعلُ هل نفعلُ

(درس دهم) اسم فاعل

فاعِلٌ یک مرد بجا آورنده فاعِلَةٌ

فاعِلانِ فاعِلَتانِ

فاعِلونَ فاعِلاتٌ

فُعّالٌ فَعَّلٌ

فُعَّلٌ فَواعِلُ

فَعَلَةٌ

(درس یازدهم) اسم مفعول

مفعولٌ یک مرد بجا آورده شده مفعولَةٌ

مفعولانِ

مَفعُولَانِ — مَفعُولَتَانِ

مَفعُولُونَ — مَفعُولَاتٌ

مَفَاعِيلُ — مَفَاعِيلُ

(درس دوازدهم) — اسم مکان وزمان

مَفعَلٌ مکان یا زمان بجا آوردن — مَفعِلٌ

مَفعَلَانِ — مَفعِلَانِ

مَفَاعِلُ — مَفَاعِلُ

(درس سیزدهم) — اسم آلت

مِفعَلٌ آلتی است از برای بجا آوردن — مِفعَلَةٌ — مِفعَالٌ

مِفعَلَانِ — مِفعَلَتَانِ — مِفعَالَانِ

مَفَاعِلُ — مَفَاعِلُ — مَفَاعِيلُ

(درس چهاردهم) — اسم تفضیل

اَفعَلُ بکرد بجا آورنده تر — فُعلَی

اَفعَلَانِ — فُعلَيَانِ

اَفعَلُونَ — فُعلَيَاتٌ

اَفَاعِلُ — فُعَلٌ

(دورهٔ دوم) (درس اول)

فعل ماضی را چهارده صیغه باشد شش از برای غایب و شش از برای مخاطب و دو از برای متکلم از شش که از برای غایب باشد سه از برای مذکر باشد چون

کَتَبَ نوشت یک مرد غایب در زمان گذشته

کَتَبَا نوشتند دو مردان غایب در زمان گذشته

کَتَبُوا نوشتند گروه مردان غایب در زمان گذشته

و سه از برای مؤنث باشد چون

کَتَبَتْ نوشت یک زن غایبه در زمان گذشته

کَتَبَتَا نوشتند دو زنان غایبه در زمان گذشته

کَتَبْنَ نوشتند گروه زنان غایبه در زمان گذشته

از شش که از برای مخاطب باشد سه از برای مذکر باشد

چون کَتَبْتَ نوشتی تو یک مرد حاضر در زمان گذشته

كَتَبْتُما نوشتید شما دو مردان حاضر

كَتَبْتُمْ نوشتید شما گروه مردان حاضر

وسه از برای مؤنث باشد چون

كَتَبْتِ نوشتی تو یک زن حاضره در زمان گذشته

كَتَبْتُما نوشتید شما دو زنان حاضره

كَتَبْتُنَّ نوشتید شما جماعت زنان حاضره

ان دو که از برای متکلم باشد یک صیغه از برای متکلم وحده است چون

كَتَبْتُ نوشتم من

ویک صیغه از برای متکلم مع الغیر است چون

كَتَبْنا نوشتیم ما

(درس دوم)

فعل مستقبل وان نیز چهارده صیغه باشد شش از برای غایب و شش از برای مخاطب و دو از برای متکلم

ان شش که از برای غایب باشد سه از برای مذکر باشد چون

يَكْتُبُ مینویسد یک مرد غایب در زمان آینده

يَكْتُبانِ مینویسند دو مردان غایب

يَكْتُبُونَ مینویسند گروه مردان غایب

وسه از برای مؤنث باشد چون

تَكْتُبُ مینویسد یک زن غایبه در زمان آینده

تَكْتُبانِ مینویسند دو زنان غایبه

يَكْتُبْنَ مینویسند جماعت زنان غایبه

وان شش که از برای مخاطب باشد سه از برای مذکر است چون

تَكْتُبُ مینویسی تو یک مرد حاضر در زمان آینده

تَكْتُبانِ مینویسید شما دو مردان حاضر

تَكْتُبُونَ مینویسید شما جماعت مردان حاضر

وسه از برای مؤنث باشد چون

تَكْتُبِيْنَ — مینویسی تو یکزن حاضره در زمان آینده

تَكْتُبَانِ — مینویسید شما دو زنان حاضره در زمان آینده

تَكْتُبْنَ — مینویسید شما جماعت زنان حاضره در زمان آینده

آن دو که از برای متکلم باشد یك صیغه از برای
متکلم وحده است چون

اَكْتُبُ — مینویسم من

و یک صیغه از برای متکلم مع الغیر است چون

نَكْتُبُ — مینویسیم ما

(درس سیم)

امر بر سه قسم است امر غایب امر حاضر
امر متکلم امر غایب را شش صیغه است سه از
برای مذکر باشد چون

لِيَكْتُبْ — باید بنویسد یکمرد غایب در زمان آینده

لِيَكْتُبَا — باید بنویسند دو مردان غایب در زمان آینده

لِيَكْتُبُوا — باید بنویسند جماعت مردان غایب

و سه از برای مؤنث باشد چون

لِتَكْتُبْ — باید بنویسد یکزن غایبه در زمان آینده

لِتَكْتُبَا — باید بنویسند دو زنان غایبه در زمان آینده

لِيَكْتُبْنَ — باید بنویسند جماعت زنان غایبه

امر حاضر را نیز شش صیغه است سه از برای
مذکر باشد چون

اُكْتُبْ — بنویس تو یکمرد حاضر در این زمان

اُكْتُبَا — بنویسید شما دو مردان حاضر

اُكْتُبُوا — بنویسید شما جماعت مردان حاضر

و سه از برای مؤنث باشد چون

اُكْتُبِي — بنویس تو یکزن حاضره در این زمان

اُكْتُبَا — بنویسید شما دو زنان حاضره

اُكْتُبْنَ — بنویسید شما جماعت زنان حاضره

امر متکلم را دو صیغه است چون

لِاَكْتُبْ — باید بنویسم

لِنَکْتُبْ — باید بنویسیم ما

(درس چهارم)

نهی را چهارده صیغه است شش از برای غایب و
شش از برای مخاطب و دو از برای متکلم آن شش
که از برای غایب باشد سه مذکر را باشد چون

لا یَکْتُبْ — باید ننویسد یکمرد غایب
لا یَکْتُبا — باید ننویسند دو مردان غایب
لا یَکْتُبُوا — باید ننویسند جماعت مردان غایب

و سه مؤنث را باشد چون

لا تَکْتُبْ — باید ننویسد یکزن غایبه
لا تَکْتُبا — باید ننویسند دو زنان غایبه
لا یَکْتُبْنَ — باید ننویسند گروه زنان غایبه

آن شش که از برای مخاطب باشد سه مذکر را باشد چون

لا تَکْتُبْ — باید ننویسی تو یکمرد حاضر
لا تَکْتُبا — باید ننویسید شما دو مردان حاضر

لا تکتبوا

لا تَکْتُبُوا — باید ننویسید شما گروه مردان حاضر

و سه مؤنث را باشد چون

لا تَکْتُبِی — باید ننویسی تو یکزن حاضره
لا تَکْتُبا — باید ننویسید شما دو زنان حاضره
لا تَکْتُبْنَ — باید ننویسید شما گروه زنان حاضره

آن دو که از برای متکلم باشد چون

لا اَکْتُبْ — باید ننویسم من
لا نَکْتُبْ — باید ننویسیم ما

(درس پنجم)

نفی بر دو گونه است نفی ماضی نفی مستقبل
نفی ماضی را چهارده صیغه باشد شش غایب را
باشد و شش مخاطب را آن شش که غایب را باشد
سه مذکر را باشد چون

و دو متکلم را باشد

لا کَتَبَ — ننوشت یکمرد — (مثال دیگر) — ما کَتَبَ
لا کَتَبا — ننوشتند دو مردان — ما کَتَبا

لا کتبوا

لَاکَتَبُوا نوشتند جماعت مردان مَاکَتَبُوا

وسه مؤنث را باشد چون

لَاکَتَبَتْ نوشت یک زن مَاکَتَبَتْ

لَاکَتَبَتَا نوشتند دو زنان مَاکَتَبَتَا

لَاکَتَبْنَ نوشتند گروه زنان مَاکَتَبْنَ

وانشش که مخاطب را باشد سه مذکر را باشد چون

لَاکَتَبْتَ نوشتی تو یک مرد حاضر مَاکَتَبْتَ

لَاکَتَبْتُمَا نوشتید شما دو مردان مَاکَتَبْتُمَا

لَاکَتَبْتُمْ نوشتید شما گروه مردان مَاکَتَبْتُمْ

وسه مؤنث را باشد چون

لَاکَتَبْتِ نوشتی تو یک زن حاضره مَاکَتَبْتِ

لَاکَتَبْتُمَا نوشتید شما دو زنان مَاکَتَبْتُمَا

لَاکَتَبْتُنَّ نوشتید شما گروه زنان مَاکَتَبْتُنَّ

وان دو که متکلم را باشد چون

لَاکَتَبْتُ نوشتم من مَاکَتَبْتُ

لاکتبنا

لَاکَتَبْنَا نوشتیم ما مَاکَتَبْنَا

(درس ششم)

نفی مستقبل را نیز چهارده صیغه باشد شش غایب را باشد شش مخاطب را ودو متکلم را باشد وانشش که غایب را باشد سه مذکر را باشد چون

لَایَکْتُبُ نمینویسد یک مرد غایب مَایَکْتُبُ

لَایَکْتُبَانِ نمینویسند دو مردان غایب مَایَکْتُبَانِ

لَایَکْتُبُونَ نمینویسند گروه مردان مَایَکْتُبُونَ

وسه مؤنث را باشد چون

لَاتَکْتُبُ نمینویسد یک زن غایبه مَاتَکْتُبُ

لَاتَکْتُبَانِ نمینویسند دو زنان غایبه مَاتَکْتُبَانِ

لَایَکْتُبْنَ نمینویسند جماعت زنان غایبه مَایَکْتُبْنَ

وانشش که مخاطب را باشد سه مذکر را باشد چون

لَاتَکْتُبُ نوشتنی تو یک مرد حاضر مَاتَکْتُبُ

لَاتَکْتُبَانِ نوشتید شما دو مردان مَاتَکْتُبَانِ

لاتکتبون

صرف اجمالی

لاتکتبون   ننوشتید شما جماعت مردان   ماتکتبون

وان سه که مؤنث را باشد چون

لاتکتبین   ننوشتی تو یکزن حاضره   ماتکتبین

لاتکتبان   ننوشتید شما دو زنان   ماتکتبان

لاتکتبن   ننوشتید شما جماعت زنان   ماتکتبن

وان دو که متکلم را باشد چون

لااکتب   ننوشتم من   مااکتب

لانکتب   ننوشتیم ما   مانکتب

(درس هفتم)

جحد را چهارده صیغه باشد شش غایب را باشد
وشش مخاطب را و دو متکلم را از شش که غایب را باشد سه
مذکر را باشد چون

لم یکتب   ننوشت یکمرد (مثال یکی)   لما یکتب

لم یکتبا   ننوشتند دو مردان   لما یکتبا

لم یکتبوا   ننوشتند جماعت مردان   لما یکتبوا

صرف اجمالی جحد

از سه که مؤنث را باشد چون

لم تکتب   ننوشت یکزن غایبه   لما تکتب

لم تکتبا   ننوشتند دو زنان   لما تکتبا

لم یکتبن   ننوشتند گروه زنان   لما یکتبن

از شش که مخاطب را باشد سه مذکر را باشد چون

لم تکتب   ننوشتی تو یکمرد حاضر   لما تکتب

لم تکتبا   ننوشتید شما دو مردان   لما تکتبا

لم تکتبوا   ننوشتید شما جماعت مردان   لما تکتبوا

وسه مؤنث را باشد چون

لم تکتبی   ننوشتی تو یکزن حاضره   لما تکتبی

لم تکتبا   ننوشتید شما دو زنان   لما تکتبا

لم تکتبن   ننوشتید شما جماعت زنان   لما تکتبن

وان دو که متکلم را باشد چون

لم اکتب   ننوشتم من   لما اکتب

لم نکتب   ننوشتیم ما   لما نکتب

(درس هشتم)

استفهام بر دو گونه است استفهام ماضی
استفهام مستقبل استفهام ماضی را چهارده
صیغه باشد شش غایب را باشد و شش مخاطب را
و دو متکلم را از شش که غایب را باشد سه
مذکر را باشد چون

هَلْ كَتَبَ آیا نوشت یک مرد غایب (مثال) أَكَتَبَ
هَلْ كَتَبَا آیا نوشتند دو مردان أَكَتَبَا
هَلْ كَتَبُوا آیا نوشتند جماعت مردان أَكَتَبُوا

و سه مؤنث را باشد چون

هَلْ كَتَبَتْ آیا نوشت یک زن غایبه أَكَتَبَتْ
هَلْ كَتَبَتَا آیا نوشتند دو زنان أَكَتَبَتَا
هَلْ كَتَبْنَ آیا نوشتند جماعت زنان أَكَتَبْنَ

از شش که مخاطب را باشد سه مذکر را باشد
چون

هل

هَلْ كَتَبْتَ آیا نوشتی تو یک مرد حاضر أَكَتَبْتَ
هَلْ كَتَبْتُمَا آیا نوشتید شما دو مردان حاضر أَكَتَبْتُمَا
هَلْ كَتَبْتُمْ آیا نوشتید جماعت مردان حاضر أَكَتَبْتُمْ

و سه مؤنث را باشد چون

هَلْ كَتَبْتِ آیا نوشتی تو یک زن حاضر أَكَتَبْتِ
هَلْ كَتَبْتُمَا آیا نوشتید شما دو زنان حاضر أَكَتَبْتُمَا
هَلْ كَتَبْتُنَّ آیا نوشتید شما جماعت زنان حاضر أَكَتَبْتُنَّ

از دو که متکلم را باشد چون

هَلْ كَتَبْتُ آیا نوشتم من أَكَتَبْتُ
هَلْ كَتَبْنَا آیا نوشتیم ما أَكَتَبْنَا

(درس نهم)

استفهام مستقبل را نیز چهارده صیغه باشد
شش غایب را باشد و شش مخاطب را و دو متکلم را باشد از
شش که غایب را باشد سه مذکر را باشد چون

هَلْ يَكْتُبُ آیا می نویسد یک مرد غایب أَيَكْتُبُ

هل يكتبان

هل یَکتُبانِ ایا مینویسند دو مردان ایَکتُبانِ

هل یَکتُبُونَ ایا مینویسند جماعت مردان ایَکتُبُونَ

وسه مؤنث را باشد چون

هل تَکتُبُ ایا مینویسد یکزن غایبه اَتَکتُبُ

هل تَکتُبانِ ایا مینویسند دو زنان غایبه اَتَکتُبانِ

هل یَکتُبنَ ایا مینویسند جماعت زنان غایبه اَیَکتُبنَ

از شش کم مخاطب را باشد سه مذکر را باشد چون

هل تَکتُبُ ایا مینویسی تو یکمرد حاضر اَتَکتُبُ

هل تَکتُبانِ ایا مینویسید شما دو مردان حاضر اَتَکتُبانِ

هل تَکتُبُونَ ایا مینویسید جماعت مردان حاضر اَتَکتُبُونَ

وسه مؤنث را باشد چون

هل تَکتُبِینَ ایا مینویسی تو یکزن حاضره اَتَکتُبِینَ

هل تَکتُبانِ ایا مینویسید شما دو زنان حاضره اَتَکتُبانِ

هل تَکتُبنَ ایا مینویسید شما جماعت زنان حاضره اَتَکتُبنَ

واحد و متکلم را باشد چون

هل اکتب

هل اَکتُبُ ایا مینویسم من ءَاَکتُبُ

هل نَکتُبُ ایا مینویسیم ما ءَنَکتُبُ

فعل تعجب را دو صیغه است چون

ما اَکتَبَهُ چه نوشتن در آورد واَکتِب بِهِ

(درس دهم)

اسم فاعل را یازده صیغه باشد چون

کاتِبٌ یکمرد نویسنده کاتِبَةٌ یکزن نویسنده

کاتِبانِ دو مردان نویسنده کاتِبَتانِ دو زنان نویسنده

کاتِبُونَ جماعت مردان نویسنده کاتِباتٌ جماعت زنان نویسنده

کُتّابٌ جماعت مردان نویسنده کُتَّبٌ جماعت زنان نویسنده

کَتَبَةٌ جماعت مردان نویسنده کَواتِبُ جماعت زنان نویسنده

کَتَبَةٌ

(درس یازدهم)

اسم مفعول را هشت صیغه باشد چون

مَکتُوبٌ یکمرد نوشته شده مَکتُوبَةٌ یکزن نوشته شده

مکتوبان

مَکتُوبانِ دو مردان نوشته شده مَکتُوبتانِ دو زنان نوشته شده

مَکتُوبُونَ جماعت مردان نوشته شده مَکتُوبَاتٌ جماعت زنان نوشته شده

مَکاتِیبُ جماعت مردان نوشته شده مَکاتِیبُ جماعت زنان نوشته شده

(درس دوازدهم)

اسم مکان و زمان را سه صیغه است چون

مَکتَبٌ مَکتَبانِ مَکاتِبُ مکان یا زمان نوشتن

اسم آلت را سه وزن است و هریک را

سه صیغه باشد چون

مِکتَبٌ آلت نوشتن مِکتَبَةٌ مِکتابٌ

مِکتَبانِ مِکتَبَتانِ مِکتابانِ

مَکاتِبُ مَکاتِبُ مَکاتِیبُ

اسم تفضیل را هشت صیغه باشد چون

اَکتَبُ یکمرد نویسنده تر کُتبیٰ یکزن نویسنده تر

اَکتَبانِ دو مردان نویسنده تر کُتبَیانِ دو زنان نویسنده تر

اَکتَبُونَ جماعت مردان نویسنده تر کُتبَیاتٌ جماعت زنان نویسنده تر

اکاتب

غلط نامهٔ جلد دویم شمس التصاریف

صفحه	غلط	صحیح
	مُفاعِلَة	مغاعلة
۸	اِفعلال	اِفعِلال
۹	اذناب	ان تا
۳۰	اَفضَلُ	اَفضَل
۳۲	اَکبَرَ	اَکبَرُ
۳۶	اسم	رسم
حاشیه ۶۴	قناةٌ	قناه
۷۰	تُرمُونَ	تَرمُونَ
۷۷	رُمّیٌ	رُماةٌ
۸۱	اعلان	اعلال
۸۸	یَلبُبُ	یَلبَبُ
۱۰۶		

اَکاتِبُ جماعت مردان نویسنده تر کُتَبٌ جماعت زنان نویسنده تر

تمام شد دورهٔ درس اول بعون الله

چون کتاب شمس التصاریف مرغوب در نزد فضلاء مطلوب واقع گردید لهذا در طبع ثانی چند چیز منضم و ملحق باو گردید اولاً در دوره صرف اجمالی مقدمةً نوشته شد که متعلم قبل از شروع در این علم مثالهای اجمالی را حفظ نماید و معانی آنها را بداند پس از آن شروع در صرف تفصیلی نماید ثانیاً چند درس که لازم بود ملحق گردید باخر این کتاب امید است که متعلمین را مفید و نافع باشد و بر حسب فرمایش جناب مستطاب عمدة الفضلاء افتخار الحکماء افلاطون الزمان معتمد السلطان آقای شمس الحکماء کرمانی دام اقباله بزیور طبع محلی گردید و بسعی و اهتمام در مقابله و طبع این نسخه شریفه نمود اقل الحاج شیخ احمد شیرازی اصلح الله حاله و نور قلبه کتبه ابوالقاسم النوری

هو الله تعالی

تفصیل کتب کلاسی مدرسه‌های جدیده دار الخلافه طهران و سایر بلاد ایران طالبان رجوع نمایند طهران تیمچه حاجب الدوله حجره حاجی شیخ احمد شیرازی تاجر طهران هر کس بخواهد نسخه جات بحجره ارسال شود

اخلاق محسنی	اخلاق ناصری	انیس الادباء	ترکیب نحوی
مختارنامه	خلاصة التصریف	قواعد الصرفیه	صد پند
حساب علی خان	جبر و مقابله علیخان	جبر و مقابله آقاخان	کتاب موسیقی مسمی بکرامنامه
انیس الموحدین نراقی	دروس نحویه	رساله اصول الدین و سؤال و جواب آقای حاجی میرزا حسین	
رساله اصول الدین و سؤال و جواب آقای صدر	کتاب علی	تعلیم الاطفال	
تاریخ ایران مختصر و مطول	جغرافی محمد صفی خان	جغرافی میرزا رضا خان	
بدایة الحساب مرحوم حاجی نجم الدوله	بدایة الهدایة شیخ حر عاملی و ترجمه فقه عربی	تبصره علامه مردوده فقه عربی	
قواعد الحلبیه جلد اول و دوم	مدارج القرائة چهار جلد	باب حادی عشر علامه حلی در اصول عقاید عربی	
اسهل الحساب	اسهل التعلیم	تذکرة النحو	اقبال ناصری
شرح نصاب مختصر	دوازده امام محیی الدین و حدیث کساء		

دوره اول

(شمس التصریف)

از تألیفات جناب مستطاب
عمدة العلماء و زبدة الادباء ناظم
الاسلام آقا میرزا محمد شریعتمدار کرمانی
دام فضله حسب فرمایش جناب مستطاب
عمدة العلماء نخبة الفقهاء شریعتمدار آقای
آقا میرزا سید محمد صادق زید بسط انواره
نجل جلیل حضرت مستطاب حجة الاسلام
آقای آقا میرزا سید محمد مجتهد طباطبائی دام
ظله العالی جهت تعلیم مدرسه‌های جدیده دار
الخلافه طهران و سایر بلاد ایران بزیور
طبع محلی گردید حق طبع اول
محفوظ است

۱۳۲۶

شمس التصریف

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله والصلوة علی رسول الله وعلی آله آل الله

(درس اوّل)

بدانکه هر صدائی که از دهن بیرون آید و معتمد بر مخرج فم باشد انرا لفظ گویند

ولفظ بر دو قسم است مهمل و مستعمل

مهمل لفظی است که ویرا معنی نبود چون لفظ (دیز)

مستعمل لفظیست که ویرا معنی بود چون لفظ (زید)

ولفظ مستعمل را کلمه گویند هرگاه معنی آن واحد باشد

(درس دویم)

کلمه بر سه گونه است اسم و فعل و حرف

اسم کلمه ایست که معنی وی نام چیزی باشد چون رَجُلٌ (مردی)

(فعل)

معلوم و مجهول

۱۵

و یک جمع مؤنث غایبه (ت) از برای هشت کس است دو مؤنث غایبه و شش مذکر و مؤنث حاضر و حاضره (ا) از برای متکلم وحده (ن) از برای متکلم مع الغیر است

(درس بیستم)

فعل بر دو نوع بود معلوم و مجهول

معلوم آنست که فاعلش ذکر شود چون (كَتَبَ زَيْدٌ) مجهول آنست که فاعلش ذکر نشود چون (كُتِبَ الْكِتَابُ)

معلوم ماضی و مضارع از تمام ابواب دانسته شد

مجهول ماضی آنست که اول حرکه آن ضمه و ما قبل آخر آن مکسور باشد چون (نُصِرَ وَأُكْرِمَ) واگر در اول آن همزهٔ وصل یا تاء زائده باشد دو حرف را ضمه دهند چون (اُكْتُتِبَ وَتُصُرِّفَ) واگر بعد از فاء یا عین الفی باشد قلب بواو شود چون (ضُورِبَ وَتُضُورِبَ وَاُحْمُورَّ)

مجهول مضارع آنست که اول آن مضموم و ما قبل آخر آن مفتوح باشد چون (يُنْصَرُ وَيُكْرَمُ وَيُخْرَجُ)

(درس

لازم و متعدی

(درس بیست و یکم)

فعل بر دو قسم است (لازم و متعدی) لازم آنست که فعل از فاعل در نگذرد و بمفعول برنرسد چون (حَسُنَ زَیدٌ) متعدی آنستکه فعل از فاعل درگذرد و بمفعول برسد چون (ضَرَبَ زَیدٌ عَمرًا) ولازم را بیکی از سه چیز متعدی کنند یا همزهٔ باب افعال یا بتضعیف عین تفعیل یا حرف جر در اول مفعولش در آورند چون (اَذهَبَ زَیدٌ عَمرًا) یعنی برد زید عمرو را (وَفَرَّحَ زَیدٌ عَمرًا) یعنی شاد کرد زید عمرو را (وَذَهَبَ اللهُ بِنُورِهِم) یعنی برد خدا روشنی ایشانرا

(درس بیست و دوم)

هر یک از حروف کلمه (وای) که الفش منقلب از واو یا یاء باشد مطلقاً حرف علّه گویند و اگر ساکن باشد حرف لین نیز گویند و اگر حرکت ما قبلشان از جنس خودشان باشد حرف مدّ نیز گویند

میزان کلمه

فعل کلمه ایست که معنی وی کردن کاری باشد چون کَتَبَ (نوشت)

حرف کلمه ایستکه معنی وی نه نام چیزیست و نه کردن کاری چون مِن (از)

(درس سیم)

میزان کلمات عرب (ف ع ل) است و کلمات را بدین حروف سنجند مقابل حرف اول از کلمه (ف) نهند و انرا فاء الفعل یا فاء الکلمه گویند و مقابل حرف دویم از کلمه (ع) نهند انرا عین الفعل یا عین الکلمه گویند و مقابل حرف سیم از کلمه (ل) نهند و انرا لام الفعل یا لام الکلمه گویند چون کَتَبَ بروزن فَعَلَ کاف فاء الفعل تاء عین الفعل باء لام الفعل

واگر حروف اصول کلمه چهار حرف یا زیاد تر باشد (ل) را مکرر کنند چون دَحرَجَ بروزن فعلل (د) فاء الفعل (ح) عین الفعل (ر) لام الفعل اول (ج) لام الفعل ثانی

میزان کلمه

(درس چهارم)

هر حرفیکه مقابل فاء و عین و لام و در مضارع ثابت باشد اصلی بود و هر حرفیکه مقابل این حروف نباشد و در مضارع ساقط شود زاید بود چون کَتَبَ بر وزن فَعَلَ که همه حروف وی اصلی است و چون یَکتُبُ بر وزن یَفعُلُ که یاء آن زائده است و چون کاتِبٌ بر وزن فاعِلٌ که الف آن زائده است و حروف زیاده ده است (ه و ی ت س ا ء ل م ن) که جمع آنها (هم یتسآئلون است)

(درس پنجم)

اسم را سه بناء است ثلاثی (سه حرفی) و رباعی (چهارحرفی) و خماسی (پنج حرفی) و هر یك از این سه بنا بر دو وجه است مجرّد که همه حروف وی اصلی است و مزید فیه که در وی حرف زاید باشد

فعل را دو بناء است ثلاثی و رباعی و هر یك از این دو بنا بر دو وجه است مجرّد و مزید فیه

درس)

بناء اسم

(درس ششم)

اسم ثلاثی مجرّد را ده صیغه است

(۱)	فَعْلٌ	چون	پول نازك	فَلْسٌ
(۲)	فَعَلٌ	چون	اسب	فَرَسٌ
(۳)	فَعِلٌ	چون	شانه	کَتِفٌ
(۴)	فَعُلٌ	چون	بازو	عَضُدٌ
(۵)	فِعْلٌ	چون	مرکب سیاه	حِبْرٌ
(۶)	فِعَلٌ	چون	انگور	عِنَبٌ
(۷)	فِعِلٌ	چون	شتر	اِبِلٌ
(۸)	فُعْلٌ	چون	آهنی است که در را باز بند	قُفْلٌ کلید
(۹)	فُعَلٌ	چون	پرنده ایست جغد	صُرَدٌ جغد
(۱۰)	فُعُلٌ	چون	گردن	عُنُقٌ

اسم ثلاثی مزید فیه بسیار است

(درس هفتم)

اسم رباعی مجرّد را پنج صیغه است

(فعلل)

(۱) فَعْلَلٌ چون جوی جَعْفَرٌ

(۲) فِعْلَلٌ چون درم دِرْهَمٌ

(۳) فِعْلِلٌ چون آرایش زِبْرِجٌ

(۴) فُعْلُلٌ چون پنجه‌شیر بُرْثُنٌ

(۵) فِعَلٌّ چون تشنه قِمَطْرٌ

اسم رباعی مزید فیه بسیار است

(درس هشتم)

اسم خماسی مجرد را چهار صیغه است

(۱) فَعَلَّلٌ چون به سَفَرْجَلٌ

(۲) فُعَلِّلٌ چون شتر سیاه قُذَعْمِلٌ

(۳) فَعْلَلِلٌ چون پیرزن جَحْمَرِشٌ

(۴) فِعْلَلٌّ چون نام ابو جانور پست قِرْطَعْبٌ

درس نهم

اسم خماسی مزید فیه را پنج صیغه است

(۱) فَعْلَلُولٌ چون کرباسه عَضْرَفُوطٌ

(فعلليل)

(۲) فَعْلَلِيلٌ چون ناچیز و باطل خَزَعْبِيلٌ

(۳) فِعْلَلُولٌ چون مصیبت قِرْطَبُوسٌ

(۴) فَعَلَّلَى چون شتر قوی قَبَعْثَرَى

(۵) فَعْلَلِيلٌ چون [illegible] خَنْفَقِيقٌ

(درس دهم)

فعل ثلاثی مجرد را شش باب است

باب اول فَعَلَ يَفْعُلُ چون نَصَرَ يَنْصُرُ

باب دوم فَعَلَ يَفْعِلُ چون ضَرَبَ يَضْرِبُ

باب سوم فَعَلَ يَفْعَلُ چون مَنَعَ يَمْنَعُ

باب چهارم فَعِلَ يَفْعَلُ چون عَلِمَ يَعْلَمُ

باب پنجم فَعُلَ يَفْعُلُ چون شَرُفَ يَشْرُفُ

باب ششم فَعِلَ يَفْعِلُ چون حَسِبَ يَحْسِبُ

(درس یازدهم)

شرط اغلبی باب سوم آنست که عین الفعل یا لام الفعل آن حرفی باشد از حروف حلقی و آن شش است

ء ه ع غ ح خ چون سَئَلَ يَسْئَلُ وذَهَبَ يَذْهَبُ
ومَنَعَ يَمْنَعُ ولَدَغَ يَلْدَغُ وفَخَّ يَفُخُّ وسَلَخَ يَسْلَخُ

(درس دوازدهم)

فعل ثلاثی مزید فیه را دوازده باب است

١- باب افعال اَفْعَلَ يُفْعِلُ اِفْعالاً چون
اَكْرَمَ يُكْرِمُ اِكْراماً گرامی داشتن

٢- باب تفعیل فَعَّلَ يُفَعِّلُ تَفْعِيلاً چون
صَرَّفَ يُصَرِّفُ تَصْرِيفاً گردانیدن

٣- باب مفاعله فاعَلَ يُفاعِلُ مُفاعَلَةً چون
ضارَبَ يُضارِبُ مُضارَبَةً زدن یکدیگر

ودر ماضی هر یک از این سه باب یک حرف زاید است

٤- باب تفعّل تَفَعَّلَ يَتَفَعَّلُ تَفَعُّلاً چون
تَصَرَّفَ يَتَصَرَّفُ تَصَرُّفاً دست درکار کردن برگردیدن

٥- باب تفاعل تَفاعَلَ يَتَفاعَلُ تَفاعُلاً چون
تَضارَبَ يَتَضارَبُ تَضارُباً با هم خصومت کردن وجنگ نمودن

٦- باب انفعال اِنْفَعَلَ يَنْفَعِلُ اِنْفِعالاً چون
اِنْصَرَفَ يَنْصَرِفُ اِنْصِرافاً برگشتن

٧- باب افتعال اِفْتَعَلَ يَفْتَعِلُ اِفْتِعالاً چون
اِكْتَسَبَ يَكْتَسِبُ اِكْتِساباً قبول کسب کردن

٨- باب افعلال اِفْعَلَّ يَفْعَلُّ اِفْعِلالاً چون
اِحْمَرَّ يَحْمَرُّ اِحْمِراراً سرخ شدن

ودر ماضی هر یک از این پنج باب دو حرف زائد است

(درس سیزدهم)

٩- باب استفعال اِسْتَفْعَلَ يَسْتَفْعِلُ اِسْتِفْعالاً چون
اِسْتَخْرَجَ يَسْتَخْرِجُ اِسْتِخْراجاً طلب بیرون آمدن کردن

١٠- باب افعیعال اِفْعَوْعَلَ يَفْعَوْعِلُ اِفْعِيعالاً چون
اِغْشَوْشَبَ يَغْشَوْشِبُ اِغْشِيشاباً پرگیاه شدن

١١- باب افعوّال اِفْعَوَّلَ يَفْعَوِّلُ اِفْعِوّالاً چون
اِجْلَوَّذَ يَجْلَوِّذُ اِجْلِوّاذاً بالذال المعجمه بمعنی شتابیده رفتن

١٢- باب افعیلال اِفْعالَّ يَفْعالُّ اِفْعِيلالاً چون
(احمار)

بنای فعل رباعی

اِحْمَارَّ یَحْمَارُّ اِحْمِیرَارًا   سرخ شد

ودرماضی هریك ازاین چهار باب سه حرف زائد است

(درس چهاردهم)

فعل رباعی مجرد را یکباب است فَعْلَلَ یُفَعْلِلُ فَعْلَلَةً وفِعْلَالًا چون

دَحْرَجَ یُدَحْرِجُ دَحْرَجَةً ودِحْرَاجًا   غلطانید

فعل رباعی مزید فیه را سه باب است

۱ — باب تَفَعْلُل تَفَعْلَلَ یَتَفَعْلَلُ تَفَعْلُلًا   چون

تَدَحْرَجَ یَتَدَحْرَجُ تَدَحْرُجًا   قبول غلطانیدن

درماضی این باب یکحرف زائد است

۲ — باب اِفْعِنْلَال اِفْعَنْلَلَ یَفْعَنْلِلُ اِفْعِنْلَالًا   چون

اِحْرَنْجَمَ یَحْرَنْجِمُ اِحْرِنْجَامًا   فراهم آمدن

۳ — باب اِفْعِلَّال اِفْعَلَلَّ یَفْعَلِلُّ اِفْعِلَّالًا   چون

اِقْشَعَرَّ یَقْشَعِرُّ اِقْشِعْرَارًا   لرزیدن

ودرماضی هریك ازاین دو باب دو حرف زائد است

درس پانزدهم

(اسم)

مشتقات مصدر

اسم بردو قسم است مصدر وغیر مصدر، مصدر اسمیکه در آخر معنی وی بفارسی تا ونون یا دال ونون باشد مثل اَلْقَتْلُ بمعنی کشتن واَلنَّصْرُ بمعنی یاری کردن   واز مصدر شانزده صیغه مشتق است هشت فعل وهشت اسم (هشت فعل اینست) ماضی مضارع امر نهی نفی جحد استفهام وتعجب (وهشت اسم اینست) اسم فاعل اسم مفعول اسم مکان اسم زمان اسم آلت اسم تفضیل صفت مشبهه وصیغهٔ مبالغه

(درس شانزدهم)

اول از مشتقات مصدر ماضی است   ماضی فعلیست که دلالت کند بر معنی که یافت شده است در زمان گذشته چون كَتَبَ   یعنی نوشت یکمرد غایب در زمان گذشته وماضی را چهارده صیغه است چون

(۱) كَتَبَ   نوشت یکمرد   مفرد مذکر غایب

(۲) كَتَبَا   نوشتند دو مردان   تثنیه مذکر غایب

(۳) كَتَبُوا   نوشتند گروه مردان   جمع مذکر غایب

(۴) كَتَبَتْ   نوشت یکزن   مفرد مؤنث غایبه

(۵) كتبنا

تصریف فعل ماضی

(۵)	كَتَبَتَا	نوشتند دو زنان	تثنیه مؤنث غایبه
(۶)	كَتَبْنَ	نوشتند گروه زنان	جمع مؤنث غایبه
(۷)	كَتَبْتَ	نوشتی یکمرد	مفرد مذکر مخاطب
(۸)	كَتَبْتُمَا	نوشتید دو مردان	تثنیه مذکر مخاطب
(۹)	كَتَبْتُمْ	نوشتید گروه مردان	جمع مذکر مخاطب
(۱۰)	كَتَبْتِ	نوشتی یکزن	مفرد مؤنث مخاطبه
(۱۱)	كَتَبْتُمَا	نوشتید دو زنان	تثنیه مؤنث مخاطبه
(۱۲)	كَتَبْتُنَّ	نوشتید گروه زنان	جمع مؤنث مخاطبه
(۱۳)	كَتَبْتُ	نوشتم	متکلم وحده
(۱۴)	كَتَبْنَا	نوشتیم	متکلم مع الغیر

(درس هفدهم)

دوم از مشتقات مصدر مضارع است واورا مستقبل نیز گویند واز فعلیست که دلالت کند بر معنی که یافت شود در زمان حال یا استقبال چون يَكْتُبُ یعنی مینویسد یکمرد در زمان حال یا آینده و مضارع را چهارده صیغه است

(۱) یکتب

تصریف فعل مضارع

(۱)	يَكْتُبُ	مینویسد یکمرد	مفرد مذکر غایب
(۲)	يَكْتُبَانِ	مینویسند دو مردان	تثنیه مذکر غایب
(۳)	يَكْتُبُونَ	مینویسند گروه مردان	جمع مذکر غایب
(۴)	تَكْتُبُ	مینویسد یکزن	مفرد مؤنث غایبه
(۵)	تَكْتُبَانِ	مینویسند دو زنان	تثنیه مؤنث غایبه
(۶)	يَكْتُبْنَ	مینویسند گروه زنان	جمع مؤنث غایبه
(۷)	تَكْتُبُ	مینویسی یکمرد	مفرد مذکر مخاطب
(۸)	تَكْتُبَانِ	مینویسید دو مردان	تثنیه مذکر مخاطب
(۹)	تَكْتُبُونَ	مینویسید گروه مردان	جمع مذکر مخاطب
(۱۰)	تَكْتُبِينَ	مینویسی یکزن	مفرد مؤنث مخاطبه
(۱۱)	تَكْتُبَانِ	مینویسید دو زنان	تثنیه مؤنث مخاطبه
(۱۲)	تَكْتُبْنَ	مینویسید گروه زنان	جمع مؤنث مخاطبه
(۱۳)	أَكْتُبُ	مینویسم	متکلم وحده
(۱۴)	نَكْتُبُ	مینویسیم	متکلم مع الغیر

(درس هیجدهم)

(حروف)

حروف مضارعه

حروف مضارعه چهار است (أ ت ی ن) که جمع آنها (اَتَیْنَ) شود و مضارع بآن حاصل شود که یکی از این حروفها در اول فعل ماضی در آورند و آخر را در پنج صیغه که آن مفرد غایب و مفرده غایبه و مفرد مخاطب و متکلم وحده و متکلم مع الغیر است ضمه دهند چون (یَکْتُبُ وَتَکْتُبُ وَتَکْتُبُ وَاَکْتُبُ وَنَکْتُبُ) و در تثنیه الف و نون در آورند چون (یَکْتُبَانِ وَتَکْتُبَانِ) و در جمع مذکر واو و نون در آورند چون (یَکْتُبُونَ وَتَکْتُبُونَ) و در جمع مؤنث نون مفتوحه آورند چون (یَکْتُبْنَ وَتَکْتُبْنَ) و در واحده مخاطبه یاء و نون زیاد کنند چون (تَکْتُبِیْنَ)

(درس نوزدهم)

حروف مضارعه همه جا مفتوح است مگر در چهار باب که ماضی آن بر چهار حرف باشد آن (باب افعال و باب تفعیل و باب مفاعلة و باب فعللة است) که در این چهار باب مضموم باشد (ی) از برای چهار کس است سه مذکر غایب

ویک

انواع فعل

در هر یک از اسم و فعل که یک حرف یا زیاده از این حروف علّه حروف اصول آن باشد آن را معتل گویند پس اگر حرف علّه بجای فاء باشد آن را معتل الفاء و مثال خوانند واوی چون (وَعْدٌ وَوَعَدَ) یائی چون (یُسْرٌ وَیَسَرَ) واگر بجای عین باشد آن را معتل العین و اجوف گویند واوی چون (قَوْلٌ وَقَالَ) یائی چون (بَیْعٌ وَبَاعَ) واگر بجای لام باشد آن را معتل اللام و ناقص گویند واوی چون (دَعْوَةٌ وَدَعَا) یائی چون (رَمْیٌ وَرَمَی) واگر بجای فاء و لام باشد آن را لفیف مفروق خوانند چون (وَقْیٌ وَوَقَی) واگر بجای عین و لام باشد آن را لفیف مقرون خوانند چون (طَیٌّ وَطَوَی)

(درس بیستم)

هر اسم و فعل که در حروف اصول آن همزه و تضعیف و حرف علّت نباشد آن را سالم خوانند چون (رَجُلٌ وَنَصَرَ) و هرگاه یکی از حروف اصول آن همزه باشد آن را مهموز خوانند

پس

انواع فعل

۱۸ پس اگر همزه بجای فاء باشد انرا مهموز الفاء گویند چون
(أَمَرَ وآمَرَ) واگر بجای عین بود انرا مهموز العین
گویند چون (زَأَرَ وزَأَّرَ) واگر همزه بجای لام باشد
انرا مهموز اللام گویند چون (قَرَاءَةً وقَرَءَ)

(درس بیست وچهارم)

هر اسم وفعلی که دو حرف اصلی ان از یکجنس باشد انرا
مضاعف گویند

ومضاعف بر دو قسم است ثلاثی ورباعی
مضاعف ثلاثی انستکه عین الفعل ولام الفعل ان از یکجنس
باشد چون (مَدَّ وأَعَدَّ) که در اصل مَدَدَ وأَعْدَدَ بوده
مضاعف رباعی انستکه فاء ولام اول وعین ولام ثانی
از یکجنس باشد چون (زَلْزَلَ وتَزَلْزَلَ)

(درس بیست وپنجم)

امر از مشتقات مصدر است وان فعلیست که دلالت
کند بر طلب کردن فعل را از فاعل وامر را از فعل مضارع
کیرند

در باب امر

گیرند وامر بر سه قسم است امر غایب وامر حاضر وامر متکلم
امر غایب بان حاصل شود که لام مکسوری در اول فعل مضارع
غایب وغایبه در اورند واخر را جزم کنند در واحد
غیر ناقص بحذف ضمه چون (لِيَكْتُبْ ولِتَكْتُبْ) ودر واحد
ناقص بحذف لام الفعل چون (لِيَرْمِ ولِيَدْعُ ولِيَخْشَ) که در اصل
یرمی ویدعو ویخشی بوده است ودر تثنیه وجمع مذکر بحذف
نون چون (لِيَكْتُبَا ولِيَكْتُبُوا) ونون جمع مؤنث را حذف
نکنند چون لِيَكْتُبْنَ

(مثال امر غایب)

لِيَكْتُبْ (مفرد)	باید بنویسد یکمرد	لِيَكْتُبَا (تثنیه)	باید بنویسند دو مردان
لِيَكْتُبُوا (جمع)	باید بنویسند کروه مردان	لِتَكْتُبْ (مفرد)	باید بنویسد یکزن
لِتَكْتُبَا (تثنیه)	باید بنویسند دو زنان	لِيَكْتُبْنَ (جمع)	باید بنویسند کروه زنان

امر متکلم هم مثل امر غایب است چون (لِأَكْتُبْ لِنَكْتُبْ)

(درس بیست وششم)

امر غایب مجهول بان حاصل شود که لام مکسوری در اول مجهول
مضارع غایب وغایبه در اورند واخر را جزم دهند
چنانکه

در بنای امر

چنانکه در معلوم دانسته شد چون

لِيُكْتَبْ	باید نوشته بشود یک مرد	مفرد غایب
لِيُكْتَبَا	باید نوشته بشوند دو مردان	تثنیهٔ غایب
لِيُكْتَبُوا	باید نوشته بشوند گروه مردان	جمع غایب
لِتُكْتَبْ	باید نوشته بشود یک زن	مفرد غایبه
لِتُكْتَبَا	باید نوشته بشوند دو زنان	تثنیهٔ غایبه
لِيُكْتَبْنَ	باید نوشته بشوند گروه زنان	جمع غایبه
لِأُكْتَبْ	باید نوشته بشوم	متکلم وحده
لِنُكْتَبْ	باید نوشته بشویم	متکلم مع الغیر

(درس بیست و هفتم)

امر حاضر را امر مخاطب نیز گویند و امر حاضر را از مضارع مخاطب بنا کنند و طریقش آنست که حرف مضارع را اگر ما بعد تاء متحرک باشد بیندازند از اول وی بیفکنند اگر ما بعد تاء متحرک باشد کنند و آخر را جزم دهند و وقف کنند چنانکه در امر غایب گفته شد چون (دَحْرِجْ) واگر ما بعد تاء ساکن باشد محتاج

بنای امر حاضر

همزهٔ وصل شوند اگر عین مضارع مضموم باشد همزه را بوفق آن مضموم آرند چون (اُكْتُبْ) واگر نه همزه را مکسور آورند چون (اِضْرِبْ واِعْلَمْ)

(درس بیست و هشتم)

مثالهای امر حاضر بدین تفصیل است

مثال ما بعد حرف مضارعت متحرک

دَحْرِجْ	بغلطان تو یک مرد	اصل تُدَحْرِجُ
دَحْرِجَا	بغلطانید شما دو نفر مردان	اصل تُدَحْرِجَانِ
دَحْرِجُوا	بغلطانید شما جماعت مردان	اصل تُدَحْرِجُونَ
دَحْرِجِي	بغلطان تو یک زن	اصل تُدَحْرِجِينَ
دَحْرِجَا	بغلطانید شما دو زنان	اصل تُدَحْرِجَانِ
دَحْرِجْنَ	بغلطانید شما جماعت زنان	اصل تُدَحْرِجْنَ

مثال ما بعد حرف مضارعت ساکن و عین مضموم

اُكْتُبْ	بنویس تو یک مرد	اصل تَكْتُبُ
اُكْتُبَا	بنویسید شما دو مردان	اصل تَكْتُبَانِ

تصریف امر حاضر

اُکْتُبُوا	بنویسید شما جماعت مردان	اصل تَکْتُبُونَ
اُکْتُبِی	بنویس تو یک زن	اصل تَکْتُبِینَ
اُکْتُبَا	بنویسید شما دو زنان	اصل تَکْتُبَانِ
اُکْتُبْنَ	بنویسید شما جماعت زنان	اصل تَکْتُبْنَ

مثال ما بعد حرف مضارعت ساکن و عین مفتوح

اِعْلَمْ	بدان تو یک مرد	اصل تَعْلَمُ
اِعْلَمَا	بدانید شما دو مردان	اصل تَعْلَمَانِ
اِعْلَمُوا	بدانید شما گروه مردان	اصل تَعْلَمُونَ
اِعْلَمِی	بدان تو یک زن	اصل تَعْلَمِینَ
اِعْلَمَا	بدانید شما دو زنان	اصل تَعْلَمَانِ
اِعْلَمْنَ	بدانید شما گروه زنان	اصل تَعْلَمْنَ

مثال ما بعد حرف مضارعت ساکن و عین مکسور

اِضْرِبْ	بزن تو یک مرد	اصل تَضْرِبُ
اِضْرِبَا	بزنید شما دو مردان	اصل تَضْرِبَانِ
اِضْرِبُوا	بزنید شما گروه مردان	اصل تَضْرِبُونَ

تصریف امر حاضر

اِضْرِبِی	بزن تو یک زن	اصل تَضْرِبِینَ
اِضْرِبَا	بزنید شما دو زنان	اصل تَضْرِبَانِ
اِضْرِبْنَ	بزنید شما جماعت زنان	اصل تَضْرِبْنَ

(درس بیست و نهم)

امر حاضر در باب افعال همزه آن مفتوح است زیرا که آن همزه وصل نیست همزه باب افعالست مثل اَکْرِمْ که اصل آن تُأَکْرِمُ تا را انداختند ما بعد تاء متحرك است ابتدا بآن روا است و آخر را وقف کردند اَکْرِمْ شد

چون همزه وصل متصل شود بما قبل خود ساقط گردد در لفظ و ثابت باشد در کتابت چون فَاعْلَمْ ثُمَّ اعْلَمْ

(درس سی ام)

چهارم از مشتقات مصدر نهی است و آن فعلیست که دلالت کند بر طلب ترك فعل از فاعل و صیغه نهی با آن حاصل شود که (لا) نهی در اول مضارع معلوم و مجهول در آورند و آخر را جزم دهند چنانکه در امر گفته شد

تصریف نهی

معلوم نهی

مفرد لا یَکْتُبْ (غائب) لا تَکْتُبْ (غائبه) لا تَکْتُبْ (مخاطب) لا تَکْتُبِی (مخاطبه)

تثنیه لا یَکْتُبا لا تَکْتُبا لا تَکْتُبا لا تَکْتُبا

جمع لا یَکْتُبُوا لا یَکْتُبْنَ لا تَکْتُبُوا لا تَکْتُبْنَ

لا اَکْتُبْ متکلم وحده لا نَکْتُبْ متکلم مع الغیر

مجهول نهی

مفرد لا یُکْتَبْ (غائب) لا تُکْتَبْ (غائبه) لا تُکْتَبْ (مخاطب) لا تُکْتَبِی (مخاطبه)

تثنیه لا یُکْتَبا لا تُکْتَبا لا تُکْتَبا لا تُکْتَبا

جمع لا یُکْتَبُوا لا یُکْتَبْنَ لا تُکْتَبُوا لا تُکْتَبْنَ

لا اُکْتَبْ متکلم وحده لا نُکْتَبْ متکلم مع الغیر

(درس بیست و یکم)

پنجم از مشتقات مصدر نفی است و آن فعلی است که دلالت کند بر نبودن فعل و صیغه نفی بان حاصل شود که (ما و لا) نافیه را در اول ماضی و مضارع معلوم و مجهول در آورند و آخر را تغییر ندهند

تصریف نفی و جحد

ماضی معلوم ما کَتَبَ لا کَتَبَ تا آخر

ماضی مجهول ما کُتِبَ لا کُتِبَ تا آخر

مضارع معلوم ما یَکْتُبُ لا یَکْتُبُ تا آخر

مضارع مجهول ما یُکْتَبُ لا یُکْتَبُ تا آخر

(درس بیست و دوم)

ششم از مشتقات مصدر جحد است و آن فعلیست که دلالت کند بر نبودن فعل در زمان گذشته بلفظ مستقبل و صیغه جحد بان حاصل شود که (لم و لمّای) جحد را در اول مضارع در آورند و آخر را جزم کنند چنانکه در امر ذکر شد

معلوم جحد — مجهول جحد

لَمْ یَکْتُبْ لمّا یَکْتُبْ تا آخر — لَمْ یُکْتَبْ لمّا یُکْتَبْ تا آخر

(درس بیست و سوم)

هفتم از مشتقات مصدر استفهام است و آن فعلی است که دلالت کند بر طلب دانستن فعل و صیغه استفهام بآن حاصل شود که همزه یا هل را مثلاً در اول ماضی و مضارع

در بیان استفهام

معلوم و مجهول درآورند و آخر را جزم دهند مثال

معلوم ماضی	اَكَتَبَ	هَلْ كَتَبَ
معلوم مضارع	اَيَكْتُبُ	هَلْ يَكْتُبُ
مجهول ماضی	اَكُتِبَ	هَلْ كُتِبَ
مجهول مضارع	اَيُكْتَبُ	هَلْ يُكْتَبُ

(درس سی و چهارم)

هشتم از مشتقات مصدر فعل تعجب است و آن فعلی است که دلالت کند بر عجب داشتن از فعل و فعل تعجب را دو صیغه است (مَا اَفْعَلَهُ وَ اَفْعِلْ بِهٖ) چون مَا اَحْسَنَ زَيْدًا یعنی چه چیز نیکو کرده است زید را (وَ اَحْسِنْ بِزَيْدٍ) یعنی چه عجب است از نیکو شدن زید و فعل تعجب از غیر ثلاثی مجرد نیاید بغیر از این دو صیغه نیست

(درس سی و پنجم)

نهم از مشتقات مصدر اسم فاعل است و اسم فاعل از ثلاثی مجرد بر وزن فاعل آید چون

کَاتِبٌ

در بیان اسم فاعل

کَاتِبٌ	یک مرد نویسنده	کَاتِبَةٌ	یک زن نویسنده
کَاتِبَانِ	دو مرد نویسنده	کَاتِبَتَانِ	دو زن نویسنده
کَاتِبُوْنَ	مردان نویسنده	کَاتِبَاتٌ	زنان نویسنده
کُتَّابٌ	مردان نویسنده	کُتَّبٌ	زنان نویسنده
کَتَبَةٌ	مردان نویسنده	کَوَاتِبُ	زنان نویسنده
کُتُبٌ	مردان نویسنده		

و از فعل غیر ثلاثی مجرد از هر باب بر وزن مضارع معلوم آن باب آید بعد از تبدیل حرف مضارع بمیم مضموم و کسر ما قبل آخر چون

مُکْرِمٌ	مُکْرِمَةٌ
مُکْرِمَانِ	مُکْرِمَتَانِ
مُکْرِمُوْنَ	مُکْرِمَاتٌ
مَکَارِمُ	

(درس سی و ششم)

دهم از مشتقات مصدر اسم مفعول است و آن از فعل ثلاثی مجرد بر وزن مفعول چون مَکْتُوْبٌ مَکْتُوْبَانِ مَکْتُوْبُوْنَ مَکْتُوْبَةٌ

مَكْتُوبَةٌ مَكْتُوبَتَانِ مَكْتُوبَاتٌ مَكَاتِيبُ

در غیر ثلاثی مجرد از هر باب مثل فعل مجهول آن باب باشد بعد از تبدیل حرف مضارعت بمیم مضموم چون

مُكْرَمٌ مُصَرَّفٌ مُضَارَبٌ

مُنْصَرَفٌ عَنْهُ مُكْتَسَبٌ مُسْتَخْرَجٌ

مُحْمَرٌّ مُحْمَارٌّ مُدَحْرَجٌ

مُتَدَحْرَجٌ مُحْرَنْجَمٌ مُقْشَعَرٌّ

(درس سی و هفتم)

فعل لازم را مجهول باشد نه اسم مفعول مگر آنکه فعل مجهول و اسم مفعول را متعدی کنند باین قسم که فعل مجهول و اسم مفعول را مفرد مذکر آرند و ضمیر بعد از آن تثنیه وجمع و مؤنث آرند بعد از حرف جر چون

مفرد يُذْهَبُ بِهِ (غائب) يُذْهَبُ بِهَا (غائبه) يُذْهَبُ بِكَ (مخاطب) يُذْهَبُ بِكِ (مخاطبه)

تثنیه يُذْهَبُ بِهِمَا يُذْهَبُ بِهِمَا يُذْهَبُ بِكُمَا يُذْهَبُ بِكُمَا

جمع يُذْهَبُ بِهِمْ يُذْهَبُ بِهِنَّ يُذْهَبُ بِكُمْ يُذْهَبُ بِكُنَّ

يُذْهَبُ بِي (متکلم وحده) يُذْهَبُ بِنَا (متکلم مع الغیر)

وزن اسم مفعول گوئی

مفرد مَذْهُوبٌ بِهِ (غائب) مَذْهُوبٌ بِهَا (غائبه) مَذْهُوبٌ بِكَ (مخاطب) مَذْهُوبٌ بِكِ (مخاطبه)

تثنیه مَذْهُوبٌ بِهِمَا مَذْهُوبٌ بِهِمَا مَذْهُوبٌ بِكُمَا مَذْهُوبٌ بِكُمَا

جمع مَذْهُوبٌ بِهِمْ مَذْهُوبٌ بِهِنَّ مَذْهُوبٌ بِكُمْ مَذْهُوبٌ بِكُنَّ

مَذْهُوبٌ بِي (متکلم وحده) مَذْهُوبٌ بِنَا (متکلم مع الغیر)

(درس سی و هشتم)

یازدهم و دوازدهم از مشتقات مصدر اسم مکان و اسم زمان است یعنی اسمی که دلالت کند بر مکان فعلی یا زمان فعلی و آن در ثلاثی مجرد از باب يَفْعُلُ بضم عین و از يَفْعَلُ بفتح عین و ناقص مطلقا اگرچه فاء آن حرف علة باشد بر وزن (مَفْعَل) بفتح میم و عین و سکون فاء آید چون (مَقْتَل) یعنی مکان کشتن یا زمان کشتن (مَشْرَب) یعنی مکان آشامیدن یا زمان آشامیدن و (مَرْمَى) یعنی مکان تیر انداختن یا زمان تیر انداختن و از يَفْعِلُ بکسر عین و از مثال مطلقا بشرط آنکه لام آن حرف علة نباشد بر وزن (مَفْعِل)

در اسم مکان و زمان

بکسر عین آید چون مَضْرِبٌ و مَوْعِدٌ و مَبْسِرٌ و هریك از اسم زمان و مکان را سه صیغه است مفرد تثنیه جمع

و از غیر ثلاثی مجرّد از هر باب بر وزن اسم مفعول آن باب آید چون مُکْرَمٌ و مُفَرَّجٌ و مُنْطَلَقٌ و مُسْتَخْرَجٌ و مُخْرَنْجَمٌ و مُدَحْرَجٌ و مُتَدَحْرَجٌ و کذا البواقی

جدول اسم مکان و زمان

اسم مکان از	میزان	مفرد موزون	تثنیه موزون	جمع موزون
یَفْعُلُ	مَفْعَلٌ	مَقْتَلٌ	مَقْتَلَانِ	مَقَاتِلُ
یَفْعَلُ	مَفْعَلٌ	مَشْرَبٌ	مَشْرَبَانِ	مَشَارِبُ
یَفْعِلُ	مَفْعِلٌ	مَضْرِبٌ	مَضْرِبَانِ	مَضَارِبُ
مثال	مَفْعِلٌ	مَوْعِدٌ	مَوْعِدَانِ	مَوَاعِدُ
اجوف	مثل سالم	مَقَامٌ	مَقَامَانِ	مَقَاوِمُ
ناقص	مَفْعَلٌ	مَرْمىً	مَرْمَیَانِ	مَرَامِی
لفیف مفروق	مثل ناقص	مَوْقىً	مَوْقَیَانِ	مَوَاقِی
لفیف مقرون	مثل ناقص	مَثْوىً	مَثْوَیَانِ	مَثَاوِی
مهموز	مثل سالم	مَأْخَذٌ	مَأْخَذَانِ	مَآخِذُ
مضاعف	مثل سالم	مَفَرٌّ	مَفَرَّانِ	مَفَارُّ

درس سیزدهم

(ذکر اسم آلت)

سیزدهم از مشتقات مصدر اسم آلت است و اسم آلت لفظی است که دلالت کند بر آلتی که بسبب او فعل از فاعل صادر شود و بمفعول برسد چون (مِنْحَتٌ) یعنی تیشه که واسطه است میان نجار و چوب در رسانیدن اثر آن بر این

و اسم آلت بنا نمیشود مگر از فعل ثلاثی مجرّد متعدی و بنای آن بر سه وزن آمده یکی (مِفْعَلٌ) بکسر میم و سکون فا و فتح عین دوّم (مِفْعَلَةٌ) بالحاق تاء بوزن اوّل سیّم (مِفْعَالٌ) بکسر میم و سکون فاء و هریك را سه صیغه است مفرد تثنیه جمع پس اسم آلت را نه صیغه باشد

جدول اسم آلت

میزان	مفرد	تثنیه	جمع
مِفْعَلٌ	مِضْرَبٌ	مِضْرَبَانِ	مَضَارِبُ
مِفْعَلَةٌ	مِنْصَرَةٌ	مِنْصَرَتَانِ	مَنَاصِرُ
مِفْعَالٌ	مِنْصَارٌ	مِنْصَارَانِ	مَنَاصِیرُ

در بیان اسم تفضیل

(درس چهلم)

چهاردهم از مشتقات مصدر اسم تفضیل است وان از ثلاثی مجرد بر وزن اَفْعَلُ باشد

واسم تفضیل را از مضارع معلوم گیرند چنانچه همزهٔ مفتوح بجای حرف مضارعت نهند وعین انرا مفتوح سازند اگر مفتوح نباشد چون

اَفْضَلُ	یک مرد فضیلت دارنده تر	فُضْلَى	یک زن فضیلت دارنده تر
اَفْضَلانِ	دو مرد فضیلت دارنده تر	فُضْلَیانِ	دو زن فضیلت دارنده تر
اَفْضَلُونَ	مردان فضیلت دارنده تر	فُضْلَیاتٌ	زنان فضیلت دارنده تر
اَفَاضِلُ	مردان فضیلت دارنده تر	فُضَّلُ	زنان فضیلت دارنده تر

واز غیر ثلاثی مجرد نیاید واز برای ان شرایطی است که در دورهٔ ثانی از صرف ونحو خواهد امد انشا

(درس چهل ویکم)

پانزدهم از مشتقات مصدر صفت مشبهه است وان لفظی است که دلالت کند بر حدث بطریق ثبوت وان

اغلب

در بیان صفت مشبهه

اغلب بر یکی از این پانزده وزن اید

۱ — فَاعِلٌ	طَاهِرٌ	پاکیزه
۲ — فَعِیلٌ	کَرِیمٌ	بزرگوار
۳ — فَعَلٌ	حَسَنٌ	نیکو
۴ — فَعِلٌ	خَشِنٌ	درشت
۵ — فَعْلٌ	صَعْبٌ	دشوار
۶ — فُعْلٌ	حُرٌّ	ازاد
۷ — فِعْلٌ	صِفْرٌ	خالی
۸ — فُعُلٌ	جُنُبٌ	بیگانه
۹ — فَعَالٌ	جَبَانٌ	ترسناک
۱۰ — فُعَالٌ	شُجَاعٌ	دلیر
۱۱ — فَعُولٌ	ذَلُولٌ	رام
۱۲ — اَفْعَلُ	اَحْمَرُ	سرخ رنگ
۱۳ — فَعْلانُ	سَکْرَانُ	مست
۱۴ — فَیْعِلٌ	سَیِّدٌ	سرور

(۱۵ فعل)

۱۵ — فَیْعَل	صَیْرَفٌ	متصرف حیله کر

ده هر یك از این اوزان را شش صیغه است مفرد مذکر تثنیه مذکر جمع مذکر مفرد مؤنث تثنیه مؤنث جمع مؤنث مثل کَرِیمٌ کَرِیمَانِ کَرِیمُونَ کَرِیمَةٌ کَرِیمَتَانِ کَرِیمَاتٌ

(درس چهل دوم)

شانزدهم از مشتقات مصدر صیغهٔ مبالغه است و آن لفظی است که معنی فاعل باشد بر سبیل مبالغه و تکثیر در فعل و اوزان مشهورهٔ آن هفده است

۱ — فَعَّالٌ	ضَرَّابٌ	بسیار زننده
۲ — فَعَّالَةٌ	عَلَّامَةٌ	بسیار دانا
۳ — فُعَّالٌ	کُبَّارٌ	بسیار بزرگ
۴ — فُعَالٌ	طُوَالٌ	بسیار دراز
۵ — فَعُولٌ	صَبُورٌ	بسیار شکیبا
۶ — فَعُولَةٌ	فَرُوقَةٌ	سخت ترسنده

(۷ مفعال)

۷ — مِفْعَالٌ	مِفْضَالٌ	پر فضل
۸ — مِفْعَالَةٌ	مِجْذَامَةٌ	برنده کار قاطع و فیصل دهنده
۹ — مِفْعَلٌ	مِخْذَمٌ	سیف مخذم او نشتر
۱۰ — مِفْعِیلٌ	مِنْطِیقٌ	زبان آور و بلیغ گویا
۱۱ — فِعِّیلٌ	شِرِّیرٌ	بسیار شریر
۱۲ — فَعِیلٌ	عَلِیمٌ	بسیار دانا
۱۳ — فَعِلٌ	حَذِرٌ	بسیار ترسنده
۱۴ — فُعَلَةٌ	هُمَزَةٌ	عیب جو و سخن چین
۱۵ — فَاعِلَةٌ	رَاوِیَةٌ	کثیر الروایه و باز گوینده سخن
۱۶ — فَاعُولٌ	فَارُوقٌ	بسیار رهنما
۱۷ — فَاعُولَةٌ	فَارُوقَةٌ	بسیار رهنما که

مذکر و مؤنث در اینها یکسان بود مگر در فعّال بفتح و تشدید و فعیل

(درس چهل سوم)

بدانکه فعل مستقبل (که در آن معنی طلب باشد مثل طلب باشد) و امر و نهی را مؤکد کنند با الحاق یکی از دو نون بآخرش

یکی را

یکی را نون تاکید ثقیله گویند و آن مشدده است دیگرا
خفیفه گویند و آن ساکنه است

نون تاکید ثقیله مفتوح باشد مگر آنکه قبل از آن الفی باشد
که در اینجا مکسور است و ماقبل نون تاکید در واحد مذکر غائب
و مخاطب و واحده مؤنث غائبه و صیغهای متکلم مفتوح کردد
و نونها یکه در حالت جزم و نصب افتد با آمدن نون تاکید
نیز بیفتند در جمعهای مؤنث از برای فصل میان نونات
الفی زیاد کنند

(درس چهل چهارم)

بعد از داخل شدن نون تاکید واو در جمع مذکر
اکر ماقبلش مضموم باشد حذف شود زیراکه التقاء
ساکنین شود میان واو و نون اول و ضمه دلالت
کند بر حذف واو

و یاء در واحده مخاطبه مؤنث اکر ماقبلش مکسور
باشد بیفتند زیراکه التقاء ساکنین لازم آید کسره

دلالت کند بر حذف یاء
اما اکر ماقبل واو مضموم یا ماقبل یاء مکسور نباشد
واو و یاء را حذف نکنند بلکه واو را ضمه دهند و یاء را
کسره دهند مثل (اِخْشَوُنَّ واِخْشَيِنَّ)

(درس چهل پنجم)

مثال نون تاکید ثقیله در امر

	غائب	غائبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	لِيَكْتُبَنَّ	لِتَكْتُبَنَّ	اُكْتُبَنَّ	اُكْتُبِنَّ
تثنیه	لِيَكْتُبَانِّ	لِتَكْتُبَانِّ	اُكْتُبَانِّ	اُكْتُبَانِّ
جمع	لِيَكْتُبُنَّ	لِيَكْتُبْنَانِّ	اُكْتُبُنَّ	اُكْتُبْنَانِّ

لِاَكْتُبَنَّ متکلم وحده لِنَكْتُبَنَّ متکلم مع الغیر

مثال نون تاکید ثقیله در نهی

	غائب	غائبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	لا يَكْتُبَنَّ	لا تَكْتُبَنَّ	لا تَكْتُبَنَّ	لا تَكْتُبِنَّ
تثنیه	لا يَكْتُبَانِّ	لا تَكْتُبَانِّ	لا تَكْتُبَانِّ	لا تَكْتُبَانِّ
جمع	لا يَكْتُبُنَّ	لا يَكْتُبْنَانِّ	لا تَكْتُبُنَّ	لا تَكْتُبْنَانِّ

لا اَكْتُبَنَّ متکلم وحده لا نَكْتُبَنَّ متکلم مع الغیر

درس باب نون تأکید

(درس چهل وششم)

بدانکه در هرجا که نون تأکید ثقیله درآید خفیفه نیز درآید مگر در تثنیها وجمعهای مؤنث

مثال امر مؤکد بنون تأکید خفیفه

	غایب	غایبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	لِيَكْتُبَنْ	لِتَكْتُبَنْ	اُكْتُبَنْ	اُكْتُبِنْ
تثنیه	٥	٥	٥	٥
جمع	لِيَكْتُبُنْ	٥	اُكْتُبُنْ	٥

لِاَكْتُبَنْ متکلم وحده لِنَكْتُبَنْ متکلم مع الغیر

مثال نهی مؤکد بنون تأکید خفیفه

	غایب	غایبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	لا يَكْتُبَنْ	لا تَكْتُبَنْ	لا تَكْتُبَنْ	لا تَكْتُبِنْ
تثنیه	٥	٥	٥	٥
جمع	لا يَكْتُبُنْ	٥	لا تَكْتُبُنْ	٥

لا اَكْتُبَنْ متکلم وحده لا نَكْتُبَنْ متکلم مع الغیر

در فعلهای اجوف وناقص که ما قبل نون مفتوح باشد اگر لام الفعل یا عین الفعل افتاده باشد باز آورند

(چنانکه)

مثال واوی

چنانکه بیاید انشاء الله تعالی

(درس چهل وهفتم)

معتل الفاء واوی الوعد نوید دادن

ماضی معلوم

	غایب	غایبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	وَعَدَ	وَعَدَتْ	وَعَدْتَ	وَعَدْتِ
تثنیه	وَعَدَا	وَعَدَتَا	وَعَدْتُمَا	وَعَدْتُمَا
جمع	وَعَدُوا	وَعَدْنَ	وَعَدْتُمْ	وَعَدْتُنَّ

متکلم وحده وَعَدْتُ متکلم مع الغیر وَعَدْنَا

ماضی مجهول

	غایب	غایبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	وُعِدَ	وُعِدَتْ	وُعِدْتَ	وُعِدْتِ
تثنیه	وُعِدَا	وُعِدَتَا	وُعِدْتُمَا	وُعِدْتُمَا
جمع	وُعِدُوا	وُعِدْنَ	وُعِدْتُمْ	وُعِدْتُنَّ

متکلم وحده وُعِدْتُ وُعِدْنَا متکلم مع الغیر

مضارع معلوم

	غایب	غایبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	يَعِدُ	تَعِدُ	تَعِدُ	تَعِدِينَ

تثنیه

مثال واوی

تثنیه یَعِدانِ تَعِدانِ تَعِدانِ تَعِدانِ

جمع یَعِدُونَ یَعِدْنَ تَعِدُونَ تَعِدْنَ

متکلم وحده أَعِدُ — متکلم مع الغیر نَعِدُ

(درس چهل وهشتم)

واو ساکن که پیش از آن حرف مضارعت مفتوحه وبعد از آن کسره باشد حذف شود چنانکه در مضارع معلوم حذف شود

از مضارع مثال که واو حذف شود اگر مصدر آن بر وزن (فِعْلٌ) بکسر فاء باشد چون (وِعْدٌ) کسرهٔ واو را بما بعد آن دهند وواو را حذف کنند وتاء مصدر به عوض آن در آخر زیاد کنند (عِدَةٌ) گویند بر وزن عِلَةٌ

مضارع مجهول

مفرد یُوعَدُ (غایب) تُوعَدُ (غایبه) تُوعَدُ (مخاطب) تُوعَدِینَ (مخاطبه)

تثنیه یُوعَدانِ تُوعَدانِ تُوعَدانِ تُوعَدانِ

مثال واوی

جمع یُوعَدُونَ یُوعَدْنَ تُوعَدُونَ تُوعَدْنَ

متکلم وحده أُوعَدُ — متکلم مع الغیر نُوعَدُ

(درس چهل ونهم)

مثال امر معلوم

مفرد لِیَعِدْ (غایب) لِتَعِدْ (غایبه) عِدْ (مخاطب) عِدِی (مخاطبه)

تثنیه لِیَعِدا لِتَعِدا عِدا عِدا

جمع لِیَعِدُوا لِیَعِدْنَ عِدُوا عِدْنَ

متکلم وحده لِأَعِدْ

متکلم مع الغیر لِنَعِدْ

مجهول امر

مفرد لِیُوعَدْ (غایب) لِتُوعَدْ (غایبه) لِتُوعَدْ (مخاطب) لِتُوعَدِی (مخاطبه)

تثنیه لِیُوعَدا لِتُوعَدا لِتُوعَدا لِتُوعَدا

جمع لِیُوعَدُوا لِیُوعَدْنَ لِتُوعَدُوا لِتُوعَدْنَ

متکلم وحده لِأُوعَدْ

متکلم مع الغیر لِنُوعَدْ

مثال امر مؤکد بنون تاکید ثقیله

مفرد لِیَعِدَنَّ (غائب) لِتَعِدَنَّ (غائبه) عِدَنَّ (مخاطب) عِدِنَّ (مخاطبه)

تثنیه لِیَعِدانِّ لِتَعِدانِّ عِدانِّ عِدانِّ

جمع لِیَعِدُنَّ لِیَعِدْنانِّ عِدُنَّ عِدْنانِّ

(متکلم وحده) لِاَعِدَنَّ

(متکلم مع الغیر) لِنَعِدَنَّ

نهی معلوم

لاَیَعِدْ لاَیَعِدا لاَیَعِدُوا

نهی مجهول

لاَیُوعَدْ لاَیُوعَدا لاَیُوعَدُوا

نهی معلوم مؤکد بنون تاکید ثقیله لاَیَعِدَنَّ

نهی مجهول مؤکد بنون تاکید ثقیله لاَیُوعَدَنَّ

نهی مؤکد بنون خفیفه لاَیَعِدَنْ تا آخر لاَیُوعَدَنْ الخ

نفی ماضی ماوَعَدَ لاَوَعَدَ ماوُعِدَ لاَوُعِدَ

نفی مضارع مایَعِدُ لاَیَعِدُ مایُوعَدُ لاَیُوعَدُ

استفهام

استفهام ماضی اَوَعَدَ هَلْ وَعَدَ اَوُعِدَ هَلْ وُعِدَ

استفهام مضارع اَیَعِدُ هَلْ یَعِدُ اَیُوعَدُ هَلْ یُوعَدُ

جحد لَمْ یَعِدْ لَمّا یَعِدْ لَمْ یُوعَدْ لَمّا یُوعَدْ

تعجب مااَوْعَدَهُ وَاَوْعِدْ بِهِ

(درس پنجاهم)

اسم فاعل

مفرد واعِدٌ واعِدَةٌ

تثنیه واعِدانِ واعِدَتانِ

جمع واعِدُونَ واعِداتٌ وُعّادٌ وُعَّدٌ

جمع اَواعِدُ وَعَدَةٌ

هرگاه دو واو که یکی فاء الکلمة باشد در اول کلمه جمع شوند واجبست قلب واو اول بهمزه چون اَواصِلُ که در اصل وَواصِلُ بوده واَواعِد که در اصل وَواعِد بوده

(اسم مفعول)

مثال واوی

اسم مفعول

مفرد مَوْعُودٌ مَوْعُودَةٌ

تثنیه مَوْعُودَانِ مَوْعُودَتَانِ

جمع مَوْعُودُونَ مَوْعُودَاتٌ مَوَاعِيدُ

اسم مکان وزمان

مَوْعِدٌ مَوْعِدَانِ مَوَاعِدُ

اسم آلت

مِيعَدٌ مِيعَدَةٌ مِيعَادٌ

اصل این سه صیغه مِوْعَدٌ مِوْعَدَةٌ مِوْعَادٌ
بوده است واو ساکن ما قبل مکسور را قلب بیا کردند

اسم تفضیل

اَوْعَدُ تا آخر

(درس پنجاه ویکم)

مثال الفاء یائی الیسر آسان شدن

ماضی معلوم یَسَرَ الی آخر

مثال یائی

ماضی مجهول

مفرد یُسِرَ بِهِ (غایب) یُسِرَ بِهَا (غایبه) یُسِرَ بِكَ (مخاطب) یُسِرَ بِكِ (مخاطبه)

تثنیه یُسِرَ بِهِمَا یُسِرَ بِهِمَا یُسِرَ بِكُمَا یُسِرَ بِكُمَا

جمع یُسِرَ بِهِمْ یُسِرَ بِهِنَّ یُسِرَ بِكُمْ یُسِرَ بِكُنَّ

(متکلم وحده) یُسِرَ بِي

(متکلم مع الغیر) یُسِرَ بِنَا

مضارع معلوم یَیْسِرُ تا آخر

مضارع مجهول یُوسَرُ بِهِ تا آخر

یُوسَرُ در اصل یُیْسَرُ بود بدو یاء یاء دوم ساکن
ما قبلش مضموم قلب بواو کردند یُوسَرُ شد

امر غایب لِیَیْسِرْ الخ امر حاضر اِیْسِرْ الخ

نفی نهی جحد استفهام تعجب مانند سالم است

اسم فاعل

یَاسِرٌ یَاسِرَانِ یَاسِرُونَ یُسَّارٌ یُسَّرٌ تا آخر

اسم مفعول مَیْسُورٌ بِهِ الخ

اسم مکان مَبِیْرٌ

اسم تفضیل

اَبْیَرُ اَبْیَرَانِ اَبْیَرُونَ تا آخر

(درس پنجاه و دوم)

معتل العین و آنرا اجوف نیز گویند واوی چون

القول گفتن

ماضی معلوم

	غائب	غائبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	قَالَ	قَالَتْ	قُلْتَ	قُلْتِ
تثنیه	قَالَا	قَالَتَا	قُلْتُمَا	قُلْتُمَا
جمع	قَالُوا	قُلْنَ	قُلْتُمْ	قُلْتُنَّ

قُلْتُ متکلم وحده

قُلْنَا متکلم مع الغیر

قَالَ در اصل قَوَلَ بود واو متحرک ما قبل مفتوح را قلب با الف کردند قَالَ شد هم چنین است تا قُلْنَ قُلْنَ در اصل قَوَلْنَ بود عمل قَالَ کردند قَالْنَ شد

التقاء

التقاء ساکنین شد میان الف و لام الف را افتاد قَلْنَ شد بعد فتحهٔ قاف را بدل بضمه کردند تا دلالت کند بر اینکه عین الفعل محذوف واو بوده است قُلْنَ شد و هرگاه عین الفعل در اجوف مکسور باشد فاء الفعل را بعد از نقل و حذف مکسور کنند تا دلیل باشد بر آ فعل چون خِفْنَ که در اصل خَوِفْنَ بوده کسره بر واو ثقیل بوده بما قبل دادند بعد از سلب حرکت ما قبل واو بالتقاء ساکنین بیفتاد خفن شد یا گوییم واو متحرک ما قبل مفتوح را قلب بالف کردیم و الف را بالتقاء ساکنین انداختیم خَفْنَ شد فتحهٔ فاء الفعل را بدل بکسره کردیم تا دلالت کند که از باب چهارم است خِفْنَ شد

(درس پنجاه و سوم)

مجهول ماضی

	غائب	غائبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	قِیْلَ	قِیْلَتْ	قُلْتَ	قُلْتِ
تثنیه	قِیْلَا	قِیْلَتَا	قُلْتُمَا	قُلْتُمَا

ج قِیْلُوا

أجوف واوی

جمع قیلوا قُلنَ قُلتُم قُلتُنَّ

متکلم وحده: قُلتُ

متکلم مع الغیر: قُلنا

قیلَ در اصل قُوِلَ بود کسره بر واو ثقیل بود بما قبل
دادند بعد از حذف حرکت ما قبل قُوِلَ شد واو ساکن
ما قبل مکسور را قلب بیا کردند قیلَ شد و هم
چنین است حال تا قُلنَ
قُلنَ در اصل قُوِلنَ بود کسره بر واو ثقیل بود
حذف کردند واو بالتقاء ساکنین افتاد قُلنَ
شد همچنین است تا آخر
در این نه صیغه صورت معلوم و مجهول یکسان
باشد و در تقدیر مختلف است

(درس پنجاه و چهارم)

مضارع معلوم

مفرد یَقُولُ (غائب) تَقُولُ (غائبه) تَقُولُ (مخاطب) تَقُولِینَ (مخاطبه)

تثنیه یقولان

أجوف واوی

تثنیه یَقُولانِ تَقُولانِ تَقُولانِ تَقُولانِ

جمع یَقُولُونَ یَقُلنَ تَقُولُونَ تَقُلنَ

متکلم وحده: أَقُولُ

متکلم مع الغیر: نَقُولُ

یَقُولُ در اصل یَقْوُلُ بود ضمه واو را بما قبل دادند یَقُولُ
شد اصل یَقُلنَ و تَقُلنَ جمع مؤنث یَقْوُلنَ و تَقْوُلنَ بود
بر وزن یَفعُلنَ و تَفعُلنَ عمل یَقُولُ کردند التقاء ساکنین
شد میان واو و لام واو را حذف کردند یَقُلنَ و تَقُلنَ
شد بر وزن یَفُلنَ و تَفُلنَ

مجهول مضارع

مفرد یُقالُ (غائب) تُقالُ (غائبه) تُقالُ (مخاطب) تُقالِینَ (مخاطبه)

تثنیه یُقالانِ تُقالانِ تُقالانِ تُقالانِ

جمع یُقالُونَ یُقَلنَ تُقالُونَ تُقَلنَ

متکلم أُقالُ (متکلم وحده) نُقالُ (متکلم مع الغیر)

اصل یُقالُ یُقْوَلُ بود فتحه واو را بما قبل دادند واو

در اصل

واو که در اصل متحرک ما قبل مفتوح را قلب بالف کردند
یقال شد یقلن و تقلن در اصل یقولن و تقولن
بود عمل یقال کردند الف بالتقاء ساکنین افتاد
یقلن و تقلن شد

امر غایب

لیقل لیقولا لیقولوا لتقل لتقولا لیقلن
لیقل مضارعش بعد از اعلال یقول بود لام امر
در اولش در آوردند و آخرش را جزم کردند بحذف ضمه
لیقول شد التقاء ساکنین شد میان واو و لام
واو را حذف کردند لیقل شد

(درس پنجاه و پنجم)

امر حاضر قل قولا قولوا قولی قولا قلن
قل مضارعش بعد از اعلال تقول بود تا که حرف
مضارعت بود از اولش افتاد ما بعدش متحرک
ابتدا باو کردیم و آخرش را ساکن کردیم بحذف ضمه قول شد
التقاء

واو بالتقاء ساکنین بیفتاد قل شد
دنور ارسد که کوئی قل در اصل تقول بود تا را انداختیم
ما بعدش ساکن بود محتاج بهمزهٔ وصل شدیم همزه
مضموم بود فوق حرکت عین بود اولش در آوردیم و آخرش را
ساکن کردیم اقول ضمه بر واو ثقیل بود بما قبل دادیم
واو بالتقاء ساکنین افتاد اقل شد با وجود حرکت
قاف از همزه مستغنی شدیم همزه را انداختیم قل شد
دهر کجا مؤکد شود بنون تاکید واو محذوف عود کند
در امر حاضر مؤکد بنون ثقیله گوئی
قولن قولان قولن قولن قولان قلنان
در امر حاضر مؤکد بنون خفیفه گوئی
قولن قولن قولن

مجهول امر

	غایب	غایبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	لیقل	لتقل	لتقل	لتقالی
مثنی	لیقالا	لتقالا	لتقالا	لتقالا

لیقالوا

جمع لِیُقالوا لِیُقَلنَ لِتُقالوا لِتُقَلنَ

لاَاُقَلْ (متکلم وحده) لِنُقَلْ (متکلم مع الغیر)

وهمچنین است حال نفی نهی جحد استفهام معلوم
ومجهول

(درس پنجاه وششم)

بدانکه صورت معلوم ومجهول ماضی تا امر حاضر
در جمع مؤنث یکسان باشد ودر تقدیر مختلف
اصل قُلنَ معلوم قُوَلنَ بوده واصل مجهول قُوِلنَ
بوده واصل قُلنَ امر اُقْوُلنَ بوده

اسم فاعل

قائلٌ قائلانِ قائلونَ قُوّالٌ قُوَّلٌ [illegible]
قائلةٌ قائلتانِ قائلاتٌ قُوَّلٌ قَواءِلُ

اصل قائلٌ قاوِلٌ بود واو واقع بود بعد از الف
زائده قلب بهمزه شد قائلٌ شد وهمچنین است حال باقی
قالةٌ جمع در اصل قَوَلَةٌ بود چون کَتَبَةٌ واو متحرک ما
قبل

ما قبل مفتوح را بالف قلب کردند قالةٌ شد

اسم مفعول

مَقُولٌ مَقولانِ مَقولونَ مَقولةٌ مَقولتانِ مَقولاتٌ

مَقولٌ در اصل مَقْوُولٌ بود ضمه بر واو ثقیل بود
بما قبل دادند التقاء ساکنین شد میان دو واو یک
واو بالتقاء ساکنین بیفتاد مقولٌ شد

اسم زمان ومکان

مَقالٌ که در اصل مَقوَلٌ بود عمل یقال کردند مقال شد

اسم آلت مِقوَلٌ مِقوَلةٌ مِقوالٌ

اسم تفضیل

اَقوَلُ اَقوَلانِ اَقوَلونَ اَقاوِلُ قُولی قُولَیانِ
قُولَیاتٌ قُوَلٌ مانند صحیح است

(درس پنجاه وهفتم)

اجوف یائی البیع فروختن

ماضی معلوم

اجوف یائی

مفرد باعَ باعَتْ بِعْتَ بِعْتِ

تثنیه باعا باعَتا بِعْتُما بِعْتُما

جمع باعُوا بِعْنَ بِعْتُمْ بِعْتُنَّ

متکلم بِعْتُ بِعْنا

اصل باعَ بَيَعَ بود یا متحرک ما قبل مفتوح را
قلب بالف کردند باعَ شد همچنین است حال تا بِعْنَ
بِعْنَ در اصل بَيَعْنَ بود عمل باعَ کردند باعْنَ شد
الف بالتقاء ساکنین افتاد بَعْنَ شد بفتح فاء
الفعل پس از ان فتحهٔ فاء را بدل بکسره کردند
تا دلالت کند بر اینکه عین الفعل یاء بوده نزدا(?)
بِعْنَ شد همچنین است حال تا اخر

ماضی مجهول

مفرد بِيعَ بِيعَتْ بِعْتَ بِعْتِ

تثنیه بِيعا بِيعَتا بِعْتُما بِعْتُما

جمع بِيعُوا بِعْنَ بِعْتُمْ بِعْتُنَّ

متکلم بِعْتُ

اجوف یائی

متکلم بِعْتُ بِعْنا

اصل بِيعَ بُيِعَ بود کسرهٔ یاء را بما قبل دادند
بعد از حذف حرکت ما قبل بِيعَ شد همچنین
است حال تا بِعْنَ اصل بِعْنَ بُيِعْنَ بود
عمل بِيعَ کردند یاء بالتقاء ساکنین افتاد بِعْنَ
شد همچنین است حال تا اخر

(درس پنجاه و هشتم)

مضارع معلوم

مفرد يَبِيعُ تَبِيعُ تَبِيعُ تَبِيعِينَ

تثنیه يَبِيعانِ تَبِيعانِ تَبِيعانِ تَبِيعانِ

جمع يَبِيعُونَ يَبِعْنَ تَبِيعُونَ تَبِعْنَ

متکلم اَبِيعُ نَبِيعُ

اصل يَبِيعُ يَبْيِعُ بود کسرهٔ یاء را بما قبل دادند
يَبِيعُ شد همچنین است حال تا اخر
و در يَبِعْنَ و تَبِعْنَ پس از انکه عمل يَبِيعُ کردند یا
بالتقاء

اجوف یائی

بالتقاء ساکنین بیفتاد یُبَعْنَ و تُبَعْنَ شد

مضارع مجهول

مفرد یُباعُ تُباعُ تُباعُ تُباعِینَ

تثنیه یُباعانِ تُباعانِ تُباعانِ تُباعانِ

جمع یُباعُونَ یُبَعْنَ تُباعُونَ تُبَعْنَ

متکلم وحده اُباعُ

متکلم مع الغیر نُباعُ

اصل یُباعُ یُبْیَعُ بود چون یُضْرَبُ فتحهٔ یاء را بما قبل دادند یاء در اصل متحرک ما قبل مفتوح را قلب بالف کردند یُباعُ شد

امر معلوم

مفرد لِیَبِعْ لِتَبِعْ بِعْ بِیعِی

تثنیه لِیَبِیعا لِتَبِیعا بِیعا بِیعا

جمع لِیَبِیعُوا لِیَبِعْنَ بِیعُوا بِعْنَ

متکلم لِاَبِعْ لِنَبِعْ

لیبع

اجوف یائی

لِیَبِعْ مضارع است بعد از اعلال یَبِیعُ بود لام امر در آمد و آخر را جزم داد یاء بالتقاء ساکنین افتاد لِیَبِعْ شد هم چنین است حال لِتَبِعْ

بِعْ بر آن قیاس است که در فعل گفته شد

مجهول امر

مفرد لِیُبَعْ لِتُبَعْ لِتُبَعْ لِتُباعِی

تثنیه لِیُباعا لِتُباعا لِتُباعا لِتُباعا

جمع لِیُباعُوا لِیُبَعْنَ لِتُباعُوا لِتُبَعْنَ

متکلم لِاُبَعْ لِنُبَعْ

(درس پنجاه و نهم)

نهی معلوم لاتَبِعْ الخ   نهی مجهول لاتُبَعْ الخ

نفی معلوم ماباعَ لاباعَ   مایَبِیعُ لایَبِیعُ

نفی مجهول مابِیعَ لابِیعَ   مایُباعُ لایُباعُ

جحد معلوم لَمْ یَبِعْ لَمّا یَبِعْ

جحد مجهول لَمْ یُبَعْ لَمّا یُبَعْ

(چون)

چون نون تاکید در آخر این افعال در آورند در مفردات که یاء عین الفعل بجهت التقاء ساکنین افتاده بود بر گردد چنانکه در امر مؤکد بنون ثقیله گوئی

	غائب	غائبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	لِیَبِیعَنَّ	لِتَبِیعَنَّ	بِیعَنَّ	بِیعِنَّ
تثنیه	لِیَبِیعَانِّ	لِتَبِیعَانِّ	بِیعَانِّ	بِیعَانِّ
جمع	لِیَبِیعُنَّ	لِیَبِعْنَانِّ	بِیعُنَّ	بِعْنَانِّ
متکلم			لِأَبِیعَنَّ (متکلم وحده)	لِنَبِیعَنَّ (متکلم مع الغیر)

و در امر مؤکد بنون تاکید خفیفه گوئی

	غائب	غائبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	لِیَبِیعَنْ	لِتَبِیعَنْ	بِیعَنْ	بِیعِنْ
تثنیه	٥	٥	٥	٥
جمع	لِیَبِیعُنْ	٥	بِیعُنْ	٥
متکلم			لِأَبِیعَنْ (متکلم وحده)	لِنَبِیعَنْ (متکلم مع الغیر)

صورت معلوم و مجهول ماضی با امر حاضر در جمع مؤنث یکسان است و در تقدیر مختلف اصل بِعْنَ معلوم بَیَعْنَ بود و اصل بِعْنَ مجهول بُیِعْنَ

بوده

بوده است و اصل بِعْنَ امر اِبْیِعْنَ بوده

(درس شصتم)

اسم فاعل

بَائِعٌ بَائِعَانِ بَائِعُونَ بَیَعَةٌ بَاعَةٌ بُیَّاعٌ
بَائِعَةٌ بَائِعَتَانِ بَائِعَاتٌ بِیَعٌ بَوَائِعُ

اصل بائِعٌ بَایِعٌ بوده یاء عین الکلمه که بعد از الف فاعل است قلب بهمزه شد و همچنین است حال یاء در عبارات و کلمات بعضی بدون قلب هم آمده است

اسم مفعول

مَبِیعٌ مَبِیعَانِ مَبِیعُونَ مَبَایِعُ مَبِیعَةٌ مَبِیعَتَانِ
مَبِیعَاتٌ

مَبِیعٌ در اصل مَبْیُوعٌ بود ضمه یاء را بما قبل دادند واو بالتقاء ساکنین بیفتاد پس از آن ضمه فاء الفعل (الکلمه نسخه) را بجهت مناسبت یاء بدل بکسره کردند مَبِیعٌ شد

اسم زمان و مکان نیز مَبِیعٌ باشد در صورت با اسم مفعول

یکسان

یکسان باشد در تقدیر مختلف

اصل مِبیعٌ اسم مکان مَبْیِعٌ بروزن مَضرِبٌ بوده کسرهٔ یا را بما قبل دادند مَبِیعٌ شد

اسم آلت مِبْیَعٌ مِبْیَعَةٌ مِبْیاعٌ

اسم تفضیل اَبْیَعُ اَبْیَعانِ اَبْیَعُونَ مانند صحیح است بی تفاوت (مؤنث) بِیعیٰ بِیعَیانِ بِیعَیاتٌ اصل بِیعیٰ بُیْعیٰ بود ضمه فاء الکلمه را بدل بکسره کردند بجهت مناسبت یاء

(درس شصت و یکم)

ناقص واوی (الدّعا والدّعوة) خواندن

ماضی معلوم

	غایب	غایبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	دَعا	دَعَتْ	دَعَوْتَ	دَعَوْتِ
مثنی	دَعَوا	دَعَتا	دَعَوْتُما	دَعَوْتُما
جمع	دَعَوْا	دَعَوْنَ	دَعَوْتُم	دَعَوْتُنَّ

	متکلم وحده	متکلم مع الغیر
متکلم	دَعَوْتُ	دَعَوْنا

اصل

اصل دَعا دَعَوَ بود واو حرف علة متحرک ما قبل مفتوح را قلب بالف کردند دَعا شد

دَعَوا دراصل دَعَوَا بود عمل دَعا کردند دَعاو شد الف بالتقاء ساکنین بیفتاد دَعَوا شد

دَعَتْ دراصل دَعَوَتْ بود عمل دَعا کردند دَعاتْ شد الف بالتقاء ساکنین بیفتاد دَعَتْ شد

دَعَتا دراصل دَعَوَتا بود عمل دَعا کردند دَعاتا شد الف افتاد زیرا که تاء دراصل ساکن بوده وحرکت تاء عارضی است

قاعدة

الف مبدله از لام الفعل را بدو شرط بشکل الف نویسند (اول) انکه لام الفعل واو باشد (دوم) انکه حرف سیم کلمه باشد چون دَعا که در اصل دَعَوَ بود اگر یکی از این دو شرط مفقود شود بیاء نویسند چون رَمیٰ و اَدْعیٰ مگر انکه متصل

شود

ناقص واوی

شود مضمر چون رماة ودعاة

ماضی مجهول

مفرد	دُعِیَ	دُعِیَتْ	دُعِیتَ	دُعِیتِ
تثنیه	دُعِیَا	دُعِیَتَا	دُعِیتُمَا	دُعِیتُمَا
جمع	دُعُوا	دُعِینَ	دُعِیتُمْ	دُعِیتُنَّ
متکلم	دُعِیتُ (متکلم وحده)	دُعِینَا (متکلم مع الغیر)		

اصل دُعِیَ دُعِوَ بود واو بجهت کسرهٔ ما قبل قلب بیاء شد دُعِیَ شد همچنین است حال دیگر الفاظ

دُعُوا در اصل دُعِوُوا بود واو بجهت کسرهٔ ما قبل قلب بیاء شد دُعِیُوا شد ضمه بر یاء ثقیل بود بما قبل دادند بعد از حذف حرکت ما قبل یاء بالتقاء ساکنین بیفتاد دُعُوا شد

اگر عین الفعل ماضی معلوم ناقص مکسور باشد چون رضی اعلال و مانند مجهول است

ناقص واوی

رَضِیَ در اصل رَضِوَ بود واو را بجهت کسرهٔ ما قبل قلب بیا کردند رَضِیَ شد

(درس شصت و دوم)

مضارع معلوم

مفرد	یَدْعُو	تَدْعُو	تَدْعُو	تَدْعِینَ
تثنیه	یَدْعُوَانِ	تَدْعُوَانِ	تَدْعُوَانِ	تَدْعُوَانِ
جمع	یَدْعُونَ	یَدْعُونَ	تَدْعُونَ	تَدْعُونَ
متکلم	اَدْعُو (متکلم وحده)	نَدْعُو (متکلم مع الغیر)		

یَدْعُو در اصل یَدْعُوُ بود چون یَنْصُرُ ضمه بر واو ثقیل بود انداختند یَدْعُو شد همچنین است حال تَدْعُو و اَدْعُو و نَدْعُو

یَدْعُونَ و تَدْعُونَ جمع مذکر در اصل یَدْعُوُونَ و تَدْعُوُونَ بوده بر وزن یَفْعُلُونَ و تَفْعُلُونَ عمل یَدْعُو کردند واو لام الفعل بالتقاء ساکنین افتاد

يَدعُونَ وتَدعُونَ شد بروزن يَفعُونَ وتَفعُونَ

يَدعُونَ وتَدعُونَ جمع مؤنث براصل خوداست

بروزن يَفعُلنَ وتَفعُلنَ

تَدعِينَ واحدهٔ مخاطبه دراصل تَدعُوِينَ بود کسره

بر واو ثقیل بود بما قبل دادند بعد از انداختن ضمه ما

قبل واو بالتقاء ساکنین بیفتاد تَدعِينَ شد بر

وزن تَفعِينَ

جمع مذکر با دو جمع مؤنث در صورت یکسان باشند

و در تقدیر مختلف چه وزن مذکر يَفعُونَ وتَفعُونَ است

و وزن مؤنث يَفعُلنَ وتَفعُلنَ

بدانکه در ناقص واوی در مضارع مفرد گاهی الفی در

واو رسم کنند هر گاه اراده کنند تکثیر ومبالغه در فعل

را مثل (اَشكُوا بَثّي وَحُزني اِلَى الله)

یعنی زیاد شکایت برم اندوه وغم خود را بسوی خدا

ومثل (يَتلُوا عَلَيهِم آياتِهِ) یعنی زیاد میخوانند

برایشان

برایشان آیاتش را

(درس شصت وسیم)

مجهول مضارع

	غائب	غائبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	يُدعى	تُدعى	تُدعى	تُدعَينَ
تثنیه	يُدعَيانِ	تُدعَيانِ	تُدعَيانِ	تُدعَيانِ
جمع	يُدعَونَ	يُدعَينَ	تُدعَونَ	تُدعَينَ
متکلم	اُدعى (متکلم وحده)	نُدعى (متکلم مع الغیر)		

واو لام الفعل را در همه صیغها قلب بیا کردند زیرا

که در مرتبهٔ چهارم بود ما قبلش هم مضموم نبود

و یاء را بجز تثنیه ها و دو جمع مؤنث در همهٔ صیغها

قلب بالف کردند بجهت متحرک بودن آن ومفتوح

بودن ما قبل آن

والف در صیغهٔ جمع مذکر ویك صیغهٔ مفرد مؤنث

مخاطبه بالتقاء ساکنین بیفتاد

مفرد مؤنث مخاطبه وجمع مؤنث مخاطبه در صورت

یکسان

ناقص واوی

یکسان باشد ودر تقدیر مختلف چه وزن مفرد
تفعَین ووزن جمع تفعُلنَ باشد
بدانکه اگر عین الفعل مضارع معلوم ناقص مفتوح
باشد عمل مجهولش کند چون یرضی

(درس شصت وچهارم)

	امر غایب		امر حاضر	
مفرد	لِیَدْعُ	لِتَدْعُ	اُدْعُ	اُدْعِی
تثنیه	لِیَدْعُوا	لِتَدْعُوا	اُدْعُوا	اُدْعُوا
جمع	لِیَدْعُوا	لِیَدْعُونَ	اُدْعُوا	اُدْعُونَ
متکلم	لِاَدْعُ	لِنَدْعُ		

لام الفعل در مفردات بیفتد

مجهول امر غایب

مفرد	لِیُدْعَ	لِتُدْعَ	لِتُدْعَ	لِتُدْعَیْ
تثنیه	لِیُدْعَیَا	لِتُدْعَیَا	لِتُدْعَیَا	لِتُدْعَیَا
جمع	لِیُدْعَوْا	لِیُدْعَیْنَ	لِتُدْعَوْا	لِتُدْعَیْنَ
متکلم	لِاُدْعَ			

ناقص واوی

متکلم	لِاَدْعُ	لِنَدْعُ

چون نون تاکید در آید لام الفعل محذوف عود کند
مفردات غیر از واحدهٔ مخاطبه

	امر غایب موکد بنون ثقیله		(امر حاضر موکد بنون ثقیله)	
مفرد	لِیَدْعُوَنَّ	لِتَدْعُوَنَّ	اُدْعُوَنَّ	اُدْعِنَّ
تثنیه	لِیَدْعُوَانِّ	لِتَدْعُوَانِّ	اُدْعُوَانِّ	اُدْعُوَانِّ
جمع	لِیَدْعُنَّ	لِیَدْعُونَانِّ	اُدْعُنَّ	اُدْعُونَانِّ
متکلم	لِاَدْعُوَنَّ	لِنَدْعُوَنَّ		

	امر غایب موکد بنون خفیفه		امر حاضر موکد بنون خفیفه	
مفرد	لِیَدْعُوَنْ	لِتَدْعُوَنْ	اُدْعُوَنْ	اُدْعِنْ
تثنیه	٥	٥	٥	٥
جمع	لِیَدْعُنْ	٥	اُدْعُنْ	٥
متکلم	لِاَدْعُوَنْ	لِنَدْعُوَنْ		

مجهول امر موکد بنون تاکید ثقیله

مفرد	لِیُدْعَیَنَّ	لِتُدْعَیَنَّ	لِتُدْعَیَنَّ	لِتُدْعَیِنَّ

تثنیه

تثنیه لِیُدْعَیانِّ لِتُدْعَیانِّ لِتُدْعَیانِّ لِتُدْعَیانِّ

جمع لِیُدْعَوُنَّ لِیُدْعَیْنانِّ لِتُدْعَوُنَّ لِتُدْعَیْنانِّ

متکلم لِاُدْعَیَنَّ (متکلم وحده)

لِنُدْعَیَنَّ (متکلم مع الغیر)

مجهول امر مؤکد بنون تاکید خفیفه

(غایب) (غایبه) (مخاطب) (مخاطبه)

مفرد لِیُدْعَیَنْ لِتُدْعَیَنْ لِتُدْعَیَنْ لِتُدْعَیِنْ

تثنیه ٥ ٥ ٥ ٥

جمع لِیُدْعَوُنْ ٥ لِتُدْعَوُنْ ٥

متکلم لِاُدْعَیَنْ (متکلم وحده)

لِنُدْعَیَنْ (متکلم مع الغیر)

(درس شصت و پنجم)

جحد معلوم

(غایب) (غایبه) (مخاطب) (مخاطبه)

مفرد لَمْ یَدْعُ لَمْ تَدْعُ لَمْ تَدْعُ لَمْ تَدْعِی

تثنیه لَمْ یَدْعُوا لَمْ تَدْعُوا لَمْ تَدْعُوا لَمْ تَدْعُوا

جمع لَمْ یَدْعُوا لَمْ یَدْعُونَ لَمْ تَدْعُوا لَمْ تَدْعُونَ

متکلم

ناقص واوی

متکلم لَمْ اَدْعُ (وحده) لَمْ نَدْعُ (مع الغیر)

مجهول جحد

(غایب) (غایبه) (مخاطب) (مخاطبه)

مفرد لَمْ یُدْعَ لَمْ تُدْعَ لَمْ تُدْعَ لَمْ تُدْعَیْ

تثنیه لَمْ یُدْعَیا لَمْ تُدْعَیا لَمْ تُدْعَیا لَمْ تُدْعَیا

جمع لَمْ یُدْعَوْا لَمْ یُدْعَیْنَ لَمْ تُدْعَوْا لَمْ تُدْعَیْنَ

متکلم لَمْ اُدْعَ (متکلم وحده) لَمْ نُدْعَ (متکلم مع الغیر)

استفهام

اَدَعا هَلْ دَعا   اُدْعِیَ هَلْ دُعِیَ الخ

اَیَدْعُو هَلْ یَدْعُو   اَیُدْعی هَلْ یُدْعی الخ

تعجب ما اَدْعاهُ وَاَدْعِ بِهِ

(درس شصت و ششم)

اسم فاعل

داعٍ داعِیانِ داعُونَ دُعاةٌ دُعًّی دُعّاءٌ

داعِیَةٌ داعِیَتانِ داعِیاتٌ دَواعٍ

داعٍ در اصل داعِوٌ بود واو در مرتبه چهارم بود ما قبلش

ضمه

ضمه ثقیل بود قلب بیا شد داعیٌ شد ضمه بر یاء ثقیل بود

بیفتاد داعٍ شد

داعِیانِ در اصل داعِوان بود واو قلب بیاء شد

داعِیانِ شد

داعُونَ در اصل داعِوُونَ بود واو منقلب بیاء

شد داعِیُونَ شد ضمه بر یاء ثقیل بود بما قبل دادند

بعد از انداختن حرکت ما قبل یاء بالتقاء ساکنین

بیفتاد داعُونَ شد بر وزن فاعُونَ

دُعّاءٌ در اصل دُعّاوٌ بود واو قلب بیاء و یاء

قلب همزه کردید دُعّاءٌ شد

دُعًی در اصل دُعَوٌ بود واو قلب بیاء شد و

یاء متحرک ما قبل مفتوح را قلب بالف کردیم چون

تنوین حکم نون ساکنه داشت الف بالتقاء ساکنین

بیفتاد دُعًی شد

دُعاةٌ در اصل دُعَوَةٌ بود واو متحرک ما قبل مفتوح

قلب

قلب بالف شد دعاةٌ شد بر وزن مفرد چون قناةٌ

وقناةٌ فتحهٔ دال را بضمه بدل کردند تا بر وزن مفرد نباشد

دُعاةٌ شد و همچنین است تا دواعٍ

دَواعٍ مانند داعٍ است در اعلال اگر مرفوع یا

مجرور باشد

هرگاه تنوین در کلمه نباشد لام الفعل حذف نشود

چون الدّاعی والدّواعی وداعیکَ ودواعیکَ

ومثل رأیتُ دَواعِیَ در حال نصب

(درس شصت و هفتم)

اسم مفعول

مفعول مَدْعُوٌّ	مفعولة مَدْعُوَّةٌ
مَدْعُوّانِ	مَدْعُوَّتانِ
مَدْعُوُّونَ	مَدْعُوّاتٌ

مَدْعُوٌّ در اصل مَدْعُووٌ بود واو اول را در ثانی

ادغام کردند مَدْعُوٌّ شد و همچنین است حال تا آخر

اسم مکان

ناقص واوی

اسم مکان و زمان

مَدْعیً مَدْعَیانِ مَداعٍ

اصل مَدعیً مَدعَوٌ بود عمل یُدعی کردند الف بالتقاء ساکنین افتاد مَدعیً شد

اصل مَدعَیانِ مَدعَوانِ بود واو را بیا قلب کردند مَدعَیانِ شد

مَداعٍ در اصل مَداعِوٌ بود عمل داعٍ کردند مَداعٍ شد بوزن مَفاعٍ

هرگاه تنوین نباشد لام حذف نشود

اسم آلت

مِدعیً مِدعاةٌ مِدعاءٌ

اصل مِدعیً مِدعَوٌ بود واو را بیاء و یاء را بالف قلب کردند الف بالتقاء ساکنین افتاد مِدعیً شد

مِدعاةٌ در اصل مِدعَوَةٌ بود عمل یُدعی کردند مِدعاةٌ شد

مِدعاءٌ

ناقص واوی

مِدعاءٌ در اصل مِدعاوٌ بود واو را قلب بیا و یاء را قلب بهمزه کردند مِدعاءٌ شد

اسم تفضیل

اَدعیٰ اَدعَیانِ اَدعَونَ اَداعٍ دُعْوىٰ دُعْوَیانِ دُعْوَیاتٌ دُعیً

اصل اَدعیٰ اَدعَو بود عمل یُدعی کردند اَدعیٰ شد

اَدعَیانِ در اصل اَدعَوانِ بود واو را قلب بیاء کردند

اَدعَونَ در اصل اَدعَوُونَ بود واو را قلب بیاء کردند اَدعَیُونَ شد یاء را قلب بالف کردند الف بالتقاء ساکنین افتاد اَدعَونَ شد

اَداعٍ در اصل اَداعِوٌ بود عمل داعٍ کردند اَداعٍ شد

دُعیً در اصل دُعَوٌ بود واو متحرک ماقبل مفتوح را قلب بالف کردند چون تنوین حکم نون ساکنه داشت الف بالتقاء ساکنین افتاد دُعیً شد

(درس شصت و هشتم)

ناقص یائی الرَّمْی تیر انداختن

ماضی

ناقص یائی

ماضی معلوم

	غائب	غائبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	رَمٰی	رَمَتْ	رَمَیْتَ	رَمَیْتِ
تثنیه	رَمَیَا	رَمَتَا	رَمَیْتُمَا	رَمَیْتُمَا
جمع	رَمَوْا	رَمَیْنَ	رَمَیْتُمْ	رَمَیْتُنَّ
متکلم	رَمَیْتُ (متکلم وحده)	رَمَیْنَا (متکلم مع الغیر)		

رَمٰی دراصل رَمَیَ بود یاء متحرک ما قبل مفتوح را قلب بالف کردند رَمٰی شد

رَمَوْا دراصل رَمَیُوْا بود عمل رَمٰی کرد رَمَاوْ شد الف بالتقاء ساکنین افتاد رَمَوْا شد بروزن فَعَوْا

رَمَتْ دراصل رَمَیَتْ بود یاء را قلب بالف کردند الف بالتقاء ساکنین افتاد رَمَتْ شد بروزن فَعَتْ

رَمَتَا دراصل رَمَیَتَا بوده یاء بالف منقلب شد والف را انداختند رَمَتَا شد

ماضی مجهول

	غائب	غائبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	رُمِیَ	رُمِیَتْ	رُمِیْتَ	رُمِیْتِ

تثنیه

تثنیه	رُمِیَا	رُمِیَتَا	رُمِیْتُمَا	رُمِیْتُمَا
جمع	رُمُوْا	رُمِیْنَ	رُمِیْتُمْ	رُمِیْتُنَّ
متکلم	رُمِیْتُ (متکلم وحده)	رُمِیْنَا (متکلم مع الغیر)		

رُمُوْا دراصل رُمِیُوْا بود ضمه بر یاء ثقیل بود بما قبل دادند یاء بالتقاء ساکنین افتاد رُمُوْا شد بروزن فُعُوْا

(درس شصت و نهم)

مضارع معلوم

	غائب	غائبه	مخاطب	مخاطبه
مفرد	یَرْمِیْ	تَرْمِیْ	تَرْمِیْ	تَرْمِیْنَ
تثنیه	یَرْمِیَانِ	تَرْمِیَانِ	تَرْمِیَانِ	تَرْمِیَانِ
جمع	یَرْمُوْنَ	یَرْمِیْنَ	تَرْمُوْنَ	تَرْمِیْنَ
متکلم	اَرْمِیْ (متکلم وحده)	نَرْمِیْ (متکلم مع الغیر)		

یَرْمِیْ دراصل یَرْمِیُ بود ضمه بر یاء ثقیل بود حذف کردند یَرْمِیْ شد همچنین است اَرْمِیْ تَرْمِیْ نَرْمِیْ

یَرْمُوْنَ دراصل یَرْمِیُوْنَ بود ضمه بر یاء ثقیل بود بما قبل دادند یا بالتقاء ساکنین افتاد یَرْمُوْنَ شد بروزن یَفْعُوْنَ

یَرْمِیْنَ

امر غائب معلوم — امر حاضر معلوم

مفرد لِیَرْمِ لِتَرْمِ اِرْمِ اِرْمِیْ
تثنیہ لِیَرْمِیَا لِتَرْمِیَا اِرْمِیَا اِرْمِیَا
جمع لِیَرْمُوْا لِیَرْمِیْنَ اِرْمُوْا اِرْمِیْنَ
متکلم لِاَرْمِ لِنَرْمِ

امر غائب مجہول — امر حاضر مجہول

مفرد لِیُرْمَ لِتُرْمَ لِتُرْمَ لِتُرْمَیْ
تثنیہ لِیُرْمَیَا لِتُرْمَیَا لِتُرْمَیَا لِتُرْمَیَا
جمع لِیُرْمَوْا لِیُرْمَیْنَ لِتُرْمَوْا لِتُرْمَیْنَ
متکلم لِاُرْمَ لِنُرْمَ

مؤکد بنون تاکید ثقیلہ

مفرد لَیَرْمِیَنَّ لَتَرْمِیَنَّ لَتَرْمِیَنَّ لَتَرْمِنَّ
تثنیہ لَیَرْمِیَانِّ لَتَرْمِیَانِّ لَتَرْمِیَانِّ لَتَرْمِیَانِّ
جمع لَیَرْمُنَّ لَیَرْمِیْنَانِّ لَتَرْمُنَّ لَتَرْمِیْنَانِّ
متکلم لَاَرْمِیَنَّ لَنَرْمِیَنَّ

نون تاکید خفیفہ

مفرد لَیَرْمِیَنْ لَتَرْمِیَنْ لَتَرْمِیَنْ لَتَرْمِنْ
تثنیہ ٥ ٥ ٥ ٥
جمع لَیَرْمُنْ ٥ لَتَرْمُنْ ٥
متکلم لَاَرْمِیَنْ
لَنَرْمِیَنْ

مجہول نہی — لَا یُرْمَ تا آخر
مؤکد بنون ثقیلہ — لَا یُرْمَیَنَّ تا آخر
نفی معلوم ماضی — مَا رَمٰی لَا رَمٰی الخ
نفی مضارع معلوم — مَا یَرْمِیْ لَا یَرْمِیْ الخ
نفی ماضی مجہول — مَا رُمِیَ لَا رُمِیَ الخ
نفی مضارع مجہول — مَا یُرْمٰی لَا یُرْمٰی الخ
استفہام ماضی معلوم — اَرَمٰی هَلْ رَمٰی الخ
استفہام ماضی مجہول — اَرُمِیَ هَلْ رُمِیَ الخ
استفہام مضارع معلوم — اَیَرْمِیْ هَلْ یَرْمِیْ الخ

استفهام مضارع مجهول أَیُرمیٰ هَل یُرمیٰ الخ

جحد معلوم لَم یَرمِ لَمّا یَرمِ الخ

جحد مجهول لَم یُرمَ لَمّا یُرمَ الخ

تعجب ما أَرمیٰهُ وَأَرمِ بِهِ

(درس هفتاد ویکم)

اسم فاعل

رامٍ	فاعِلٌ	رامِیَةٌ	فاعِلَةٌ
رامِیانِ	فاعِلانِ	رامِیَتانِ	فاعِلَتانِ
رامُونَ	فاعُونَ	رامِیاتٌ	فاعِلاتٌ
رُمّاءٌ	فُعّالٌ	رَوامٍ	فَواعٍ
رُمًّی	فُعًّی		
رُماةٌ	فُعَلَةٌ		

رامٍ دراصل رامِیٌ بود ضمه بر یاء ثقیل بود انداختند یاء بالتقاء ساکنین افتاد رامٍ شد

رامُونَ دراصل رامِیُونَ بود ضمه بر یاء ثقیل

بود

بود بما قبل دادند یاء بالتقاء ساکنین افتاد رامُونَ شد

رُمّاءٌ دراصل رُمّایٌ بود یاء را قلب بهمزه کردند رُمّاءٌ شد

رُمًّی دراصل رُمَّیٌ بود یاء متحرک ماقبل مفتوح قلب بالف کردند والف بالتقاء ساکنین افتاد رُمًّی شد

رُماةٌ دراصل رَمَیَةٌ بود یاء متحرک ماقبل مفتوح قلب بالف کردند رَماةٌ شد بروزن [illegible] چون قَناةٌ فتحهٔ فاء را بضمه بدل کردند رُماةٌ شد بروزن فُعاةٌ

رَوامٍ دراصل رَوامِیٌ بود ضمه بر یاء را انداختند و عوض آن تنوین ملحق شد چون تنوین حکم نون ساکنه را داشت یاء بالتقاء ساکنین افتاد رَوامٍ شد بروزن فواعٍ

باکونیم

باکوئیم در اصل رَدّامِیٌ بود ضمه بر یاء ثقیل بود
انداختند و یاء بالتقاء ساکنین افتاد رَدّامٍ شد
وهرگاه با الف ولام ذکر شود یا اضافه شود لام
الفعل حذف نشود

(درس هفتاد و دوم)

اسم مفعول

مَرمِیٌّ مَرمِیّانِ مَرمِیّونَ مَرمِیَّةٌ مَرمِیَّتانِ
مَرمِیّاتٌ مَرامٍ

مَرمِیٌّ در اصل مَرمُویٌ بود اجتماع واو و یاء
در یک کلمه شد اول از آنها ساکن بود واو را
قلب بیاء کردند مَرمُیٌّ شد ضمه یاء اُولی بکسره بدل
کردند بجهت مناسبت یاء مَرمِیٌّ شد وهم
چنین است باقی

اسم زمان و مکان

مَرمیً که در اصل مَرمَیٌ بود یاء را قلب بالف کردند

والف

والف بالتقاء ساکنین افتاد مَرمیً شد
وهرگاه تنوین نباشد یاء حذف نشود

اسم آلت مِرمیً مِرماةٌ مِرماءٌ

مِرمیً در اعلال مثل اسم مکان است
مِرماةٌ در اصل مِرمَیَةٌ بود چون مَفعَلَةٌ
اعلال رمی کردند مِرماةٌ شد
مِرماءٌ در اصل مِرمایٌ بود یاء بعد از الف زائده
بود قلب بهمزه شد مِرماءٌ شد

اسم تفضیل اَرمیٰ تاآخر

درس هفتاد وسوم

لفیف مفروق الوَقیُ ووقا بر نگاه داشتن معلوم ماضی

مفرد وَقیٰ وَقَتْ وَقَیْتَ وَقَیْتِ
تثنیه وَقَیا وَقَتا وَقَیْتُما وَقَیْتُما
جمع وَقَوا وَقَیْنَ وَقَیْتُم وَقَیْتُنَّ
متکلم وَقَیْتُ وَقَیْنا

مثل رمیٰ اعلال شود

مجهول

مجهول ماضی

وُقِیَ وُقِیا وُقُوا وُقِیَتْ وُقِیَتا وُقِینَ الخ

وُقُوا مثل دُعُوا اعلال شود

مضارع معلوم

مفرد	یَقِی	تَقِی	تَقِی	تَقِینَ
تثنیه	یَقِیانِ	تَقِیانِ	تَقِیانِ	تَقِیانِ
جمع	یَقُونَ	یَقِینَ	تَقُونَ	تَقِینَ
متکلم	اَقِی	نَقِی		

اصل اینها یَوْقِی یَوْقِیانِ بود تا آخر

فاء الفعل حکم مثال را دارد در اعلال لام الفعل

حکم ناقص را دارد در اعلال

تَقِینَ واحدهٔ مخاطبه با جمع مؤنث ان در صورت

یکسان و در تقدیر مختلف است چه تَقِینَ واحدهٔ

مخاطبه بر وزن تَفِینَ و جمع مؤنث بر وزن تَفْعِلْنَ است

مجهول مضارع

یُوقَی تا آخر مثل یُرمی اعلال شود

امر غایب امر حاضر

مفرد	لِیَقِ	لِتَقِ	قِ	قِی
تثنیه	لِیَقِیا	لِتَقِیا	قِیا	قِیا
جمع	لِیَقُوا	لِیَقِینَ	قُوا	قِینَ
متکلم	لِاَقِ	لِنَقِ		

قِ در اصل تَقِی بود تا را حذف کردند چون

فاء متحرک بود محتاج همزهٔ وصل نشد آخر را

ساکن کردند بحذف لام الفعل قِ شد

در وقف گویند قِهْ زیرا که وقف بر یک حرف ممکن

نیست هاء سکت در آخر مفرد در آورند قِهْ گویند

امر حاضر مؤکد بنون ثقیله

قِیَنَّ قِیانِّ قُنَّ قِنَّ قِیانِّ قِینانِّ

مؤکد بنون تاکید خفیفه قِیَنْ قُنْ قِنْ

جحد معلوم   لَمْ یَقِ لَمْ یَقِیَا الخ

جحد مجهول   لَمْ یُوقَ الخ

نهی واستفهام معلوم ومجهول وتعجب ونونات
تاکید واضح است

(درس هفتاد وچهارم)

اسم فاعل

واقٍ واقِیانِ واقونَ وُقاةٌ وُقّیً وُقّاةٌ
واقِیَةٌ واقِیَتانِ واقِیاتٌ اَواقٍ چون دامٍ است
مکرر اواقٍ که فاء الفعل ولام الفعل هر دو اعلال شده است

اسم مفعول

مَوْقِیٌّ مَوْقِیّانِ مَوْقِیُّونَ چون مَرْمِیٌّ است بی تفاوت

اسم زمان ومکان   مَوْقًی

اسم آلت   مِیقًی مِیقاةٌ مِیقاءٌ

که در اصل مِوْقَیٌ مِوْقَیَةٌ مِوْقایٌ بوده واو
ساکن ما قبل مکسور را در تمام قلب بیا کردند ویاء

در اول قلب بالف والف را بالتقاء ساکنین انداختند
میقیً شد ودر دوم بالف قلب کردند میقاةٌ شد و
در سیم چون بعد از الف زائده بود قلب بهمزه کردند
میقاءٌ شد

اسم تفضیل   اَوْقی مؤنث وُقْیا چون ما قبل آخر
یاء است آنرا بشکل الف نویسند جز آنکه با یا نویسند

(درس هفتاد وپنجم)

لفیف مقرون از باب ضرب   الشَّیّ بریان کردن در
اصل شَوْیٌ بوده

ماضی معلوم   شَوَی شَوَیا شَوَوْا الخ

ماضی مجهول   شُوِیَ شُوِیا شُوُوا الخ

مضارع معلوم   یَشْوِی یَشْوِیانِ یَشْوُونَ الخ

مضارع مجهول   یُشْوی یُشْوَیانِ یُشْوَوْنَ الخ

امر غایب   لِیَشْوِ   امر حاضر   اِشْوِ الخ

جحد   لَمْ یَشْوِ   نهی   لا تَشْوِ الخ

اسم فاعل شاوٍ اسم مفعول مشویٌّ

اسم زمان ومکان مشویً اسم آلت مِشوًی مِشواءٌ مِشواة

اسم تفضیل اشوی مونث شُوْیا همه اعلالات

وتصرفات مانند دَمی یرمی است بی تفاوت

بدانکه طَوَی یطوی بمعنی در نوردیدن از باب ضرب استعمال

شده است چون دمی یرمی اعلال شو واز باب علم

باینمعنی استعمال نشده

(درس هفتاد وششم)

در مهموز اگر حرف علة نباشد او را مهموز صحیح گویند

هرگاه حرف علة باشد او را مهموز معتل گویند

مهموز الفاء صحیح (الاخذ) گرفتن

ماضی معلوم اَخَذَ مضارع معلوم یأخُذُ

ماضی مجهول اُخِذَ مضارع مجهول یؤخَذُ

امر غایب لِیأخُذْ امر حاضر اُوْخُذْ

اصل اُوْخُذْ اُءْخُذْ بود دو همزه جمع شده بود

اوّل

اوّل مضموم وثانی ساکن همزهٔ ثانی منقلب بواو

شد اُوخُذْ شد ودر این لفظ خاصه بر خلاف

قیاس هردو همزه را حذف کنند خُذْ گویند

یا گوئیم همزهٔ دوّم را بجهت کثرت استعمال حذف

کردند وچون اول کلمه که خاء باشد متحرک

است از همزهٔ وصل مستغنی شدند او را

حذف کردند خُذْ شد

واین حذف در مثل خُذْ وکُلْ واجب است

بجهت اکثریت استعمال این دو کلمه ودر غیر

این دو کلمه واجب نیست

(درس هفتاد وهفتم)

مهموز العین صحیح السّؤال پرسیدن

ماضی معلوم سَاَلَ مضارع یَسْاَلُ

امر حاضر اِسْاَلْ جایز است که حرکت

همزه را بسین دهند همزه را بجهت تخفیف حذف

کنند

کند پس از نقل حرکت بسوی صحیح احتیاج همزهٔ
وصل نباشد آن نیز حذف شود سَل گردد

جمیع تصاریف چون مَنَعَ باشد

مهموز اللام صحیح (القراءة) خواندن

قَرَءَ یَقْرَءُ تمام تصاریف باندک تامل

ظاهر شود

مهموز العین مثال (الوءد) زنده در گور کردن

وَأَدَ یَئِدُ اِئْدْ وَائِدٌ مانند وَعَدَ یَعِدُ است

بی تفاوت

مهموز اللام اجوف (المجیئ) آمدن

ماضی معلوم

جاءَ یَجِیئُ لِیَجِیئْ جِئْ لایَجِیئْ لَمْ یَجِیئْ

اسم فاعل

جاءٍ در اصل جایِئٌ بود یاء بعد از الف زاید
واقع شده بود قلب بهمزه شد جاءِءٌ شد همزهٔ

دوم بجهت تخفیف قلب بیاء شد جائِیٌ شد
ضمه بر یاء ثقیل بود حذف کردند یاء بالتقاء ساکنین
افتاد جاءٍ شد باقی واضح است

مهموز الفاء ناقص

از باب فَعَلَ یَفْعِلُ اَتیٰ یأتی چون رَمیٰ یَرْمی
و در امر حاضر گوئی اِیْتِ اصلش اِئْتِ بود همزه
برای کسرهٔ ماقبل قلب بیاء شد اِیْتِ شد

مهموز العین لفیف مقرون

از باب فَعَلَ یَفْعِلُ (الوَأْیُ) وعده کردن
وَأَیٰ یَإِیْ چون وَقیٰ یَقِی
امر حاضر اِ اِیا اُوا اِی اِیا اِیْنَ چون قِ
اسم فاعل واءٍ اسم مفعول مَوْئِیٌّ

مهموز الفاء لفیف مقرون

از باب فَعَلَ یَفْعِلُ (الأَیّ) جا گرفتن
اَویٰ یَاْوِی چون رَمیٰ یَرْمی امر حاضر اِیْوِ

درباب مهموز

اسم فاعل اوٍ اسم مفعول مأوِيٌّ

(درس هفتاد وهشتم)

اگر همزه ساکن باشد حرف ما قبل ان همزه نباشد جایز است
قلب ان همزه بجنس حرکت ما قبل ان چون یَأْمُرُ ذِئْبٌ بُؤْسٌ
واگر دو همزه در یک کلمه جمع شوند که همزه دوم ساکن
باشد واجب است تبدیل همزه دوم بجنس حرکت ما قبل
ان چون آمَنَ واُومِنَ ایمانًا

هرگاه همزه متحرک باشد وحرف پیش از ان مدّه
زائده بود یعنی واو ساکن ما قبل مضموم ویا ساکن
ما قبل مکسور که از حروف اصول کلمه نباشند همزه را
منقلب بآن واو ویاء کرده پس از ان ادغام کنند چون
مَقْرُوٌّ که اصل مَقْرُوءٌ بروزن مفعول بوده ونَبِيٌّ
که در اصل نَبِيءٌ بروزن فَعِيلٌ بوده همزه را بجنس حرکت
ما قبل قلب کردند پس از ان ادغام کردند مَقْرُوٌّ و
نَبِيٌّ (درس هفتاد ونهم)

درباب مضاعف

مضاعف انست که دو حرف اصلی ان از یک جنس باشد
چنانکه گفته شد واین دو حرف یا هر دو متحرک باشند یا اوّل
ساکن دوّم متحرک یا عکس این یعنی اوّل متحرک دوّم ساکن
در صورت سیّمی ادغام ممتنع است ودر دوّمی واجب ودر اوّل
گاهی واجب است وگاهی جایز

ادغام در اصطلاح پنهان کردن حرف اوّل از دو هم
جنس است در ثانی حرف اوّل را مدغم ودوّم را مدغم فیه
گویند وادغام در مضاعف وغیر مضاعف هر دو اید
اگر دو حرف هم جنس متحرک باشند اگر ما قبل حرف اوّل
حرف صحیح ومتحرک است حرکت اوّل را در وقت ادغام
حذف کنند چون مَدَّ که در اصل مَدَدَ بود واگر حرف
صحیح وساکن است حرکت حرف اوّل را بما قبل دهند
چون یَمُدُّ که در اصل یَمْدُدُ بوده واگر ما قبل ان
حرف مدّ باشد حرکت را حذف کنند وادغام کنند.
اگر چه التقاء ساکنین شود چون مادّةٌ

مثال سوم مَدْدتُ
مثال دوم مدّ مثال
اوّل که ادغام واجب
مثال اوّل که ادغام
جایز است مدّ ومدد
جمع اسم فاعل بر وزن
منتهی کتبه

التقاء ساکنین در کلام عرب بر دو گونه است علی
حده که ساکن اول حرف مد و ساکن دویم مدغم باشد
و این جایز است چون حابّ و حوبّ و علی غیر حده
آنکه چنین نباشد و این جایز نیست

(درس هشتادم)

مضاعف المد کشیدن

ماضی معلوم

مفرد	مَدَّ	مَدَّتْ	مَدَدْتَ	مَدَدْتِ
تثنیه	مَدَّا	مَدَّتَا	مَدَدْتُمَا	مَدَدْتُمَا
جمع	مَدُّوا	مَدَدْنَ	مَدَدْتُمْ	مَدَدْتُنَّ
متکلم	مَدَدْتُ	مَدَدْنَا		

در پنج صیغهٔ اول که هر دو حرف تضعیف متحرک بودند
حرکت حرف اول را حذف کردند و اول را در حرف دویم ادغام
کردند در نه صیغهٔ دیگر چون حرف دویم ساکن بود
بفك ادغام خواندند همچنان است ماضی مجهول چون مُدَّ

مضارع معلوم

مفرد	یَمُدُّ	تَمُدُّ	تَمُدُّ	تَمُدِّینَ
تثنیه	یَمُدَّانِ	تَمُدَّانِ	تَمُدَّانِ	تَمُدَّانِ
جمع	یَمُدُّونَ	یَمْدُدْنَ	تَمُدُّونَ	تَمْدُدْنَ
متکلم	اَمُدُّ	نَمُدُّ		

در دوازده صیغه چون هر دو حرف تضعیف متحرک بودند
ما قبل حرف اول هم ساکن حرکت حرف اول را بما قبل دادند ادغام
کردند در دو صیغهٔ جمع مؤنث که یَمْدُدْنَ و تَمْدُدْنَ است چون
حرف دویم ساکن بود بفك خواندند
همچنان است حکم مضارع مجهول بی تفاوت چون یُمَدُّ
یُمَدَّانِ یُمَدُّونَ تا آخر

(درس هشتاد و یکم)

امر غایب

لِیَمُدُّ بضم آخر لِیَمُدَّ بفتح آخر لِیَمُدِّ بکسر آخر لِیَمْدُدْ
بفك ادغام لِیَمُدَّا لِیَمُدُّوا

لِيَمُدُّ بضم آخر لِيَمُدَّ بفتح آخر لِيَمُدِّ بكسر آخر لِيَمْدُدْ بفك ادغام

لِيَمُدَّا

لِيَمْدُدْنَ

در مفرد امر غايب اگر عين الفعل مضارع مضموم باشد
چهار وجه است با ضمه دهند چون لِيَمُدُّ با فتحه دهند چون
لِيَمُدَّ با كسره دهند چون لِيَمُدِّ يا ادغام نكنند چون لِيَمْدُدْ
دگوئيم لِيَمُدُّ در اصل يَمْدُدُ بود لام امر در آمد و آخر را
جزم داد چون دال اول بحكم ادغام ساكن بود التقاء
ساكنين شد بجهت دفع التقاء ساكنين يا آخر ضمه
دهيم بمناسبت عين الفعل گوئيم لِيَمُدَّ يا فتحه دهيم بعلت
(اَلْفَتْحَةُ اَخَفُّ مِنَ الْحَرَكَاتِ) يا كسره دهيم بجهت قاعده
(اَلسَّاكِنُ اِذَا حُرِّكَ حُرِّكَ بِالْكَسْرِ) يا گوئيم لِيَمْدُدْ بفك
ادغام

و هرگاه عين الفعل مضارع مفتوح يا مكسور باشد
سه وجه جايز است فتح آخر چون لِيَفِرَّ و لِيَعَضَّ و كسر

آخر چون لِيَفِرِّ و لِيَعَضِّ و فك ادغام چون
لِيَفْرِرْ و لِيَعْضَضْ

و در غير مفرد يك وجه جايز است چون لِيَمُدَّا
لِيَمُدُّوا و همچنين است حكم هر مفردى كه مجزوم باشد
مگر واحدهٔ مخاطبه

امر حاضر

مُدُّ بضم آخر مُدَّ بفتح آخر مُدِّ بكسر آخر اُمْدُدْ بفك ادغام

مُدَّا

مُدُّوا

مُدِّى

مُدَّا

اُمْدُدْنَ

(درس هشتاد و دوم)

در امر حاضر در مفرد مذكران چهار وجه جايز است
اگر عين الفعل مضارعش مضموم باشد و سه
وجه است

وجه است اگر مفتوح یا مکسور باشد و در باب
یك وجه است چنانچه ذکر شد

مجهول امر

لِیُمَدَّ بفتح وکسر لِیُمْدَدْ بفك ادغام باقی واضح است

نهی معلوم

لَا یَمُدِّ بحرکات ثلث لَا یَمْدُدْ بفك ادغام
لَا یَمُدَّا
لَا یَمُدُّوا
لَا تَمُدِّ بحرکات ثلث لَا تَمْدُدْ بفك ادغام
لَا تَمُدَّا
لَا یَمْدُدْنَ
لَا تَمُدِّ بحرکات ثلث لَا تَمْدُدْ بفك ادغام
لَا تَمُدَّا
لَا تَمُدُّوا
لَا تَمُدِّی

لا تمدا

لَا تَمُدَّا
لَا تَمْدُدْنَ
لَا أَمُدِّ بحرکات ثلث لَا أَمْدُدْ بفك ادغام
لَا نَمُدِّ بحرکات ثلث لَا نَمْدُدْ بفك ادغام

حکم جحد و نفی و استفهام واضح است

نهی مؤکد بنون تاکید ثقیله

مفرد	لَا یَمُدَّنَّ	لَا تَمُدَّنَّ	لَا تَمُدَّنَّ	لَا تَمُدِّنَّ
تثنیه	لَا یَمُدَّانِّ	لَا تَمُدَّانِّ	لَا یَمُدَّانِّ	لَا تَمُدَّانِّ
جمع	لَا یَمُدُّنَّ	لَا یَمْدُدْنَانِّ	لَا تَمُدُّنَّ	لَا تَمْدُدْنَانِّ
متکلم	لَا أَمُدَّنَّ	لَا نَمُدَّنَّ		

مجهول نهی

لَا یُمَدَّنَّ لَا یُمَدَّانِّ لَا یُمَدُّنَّ الخ

نهی مؤکد بنون تاکید خفیفه

مفرد	لَا یَمُدَّنْ	لَا تَمُدَّنْ	لَا تَمُدَّنْ	لَا تَمُدِّنْ
تثنیه	٥	٥	٥	٥
جمع				

جمع لاتَمُدَّنَّ ○ لاتَمْدُدْنَ ○

متکلم لاأَمُدَّنَّ لانَمُدَّنَّ

اسم فاعل

مادٌّ مادّانِ مادّونَ مُدّادٌ مُدَّدٌ مُدَّةٌ

مادّةٌ مادّتانِ مادّاتٌ مَوادٌّ

اسم مفعول ممدودٌ تاآخر

اسم زمان ومکان (مَمَدٌّ مَمَدّانِ مَمادٌّ)

اسم تفضیل

أَمَدُّ أَمَدّانِ أَمَدّونَ أَمادٌّ مؤنث

مُدّیٰ مُدَّیانِ مُدَّیاتٌ مُدَدٌ

اسم آلت ممد ممدة ممداد

(درس هشتاد وسوم)

هرگاه فاء الفعل در باب تفعّل وتفاعل یکی

از این یازده حرف باشد

(ت ث د ذ ز س ش ص ض ط ظ)

روا باشد که تا را ازجنس وی کنند وادغام کنند هرجا

که حرف

که حرف اول ساکن باشد همزهٔ وصل بیاورند

امثله (تفعّل ث) اصل

اِثَّرَّبَ یَثَّرَّبُ اِثَّرُّبًا تَثَرَّبَ یَتَثَرَّبُ تَثَرُّبًا

خاک آلوده شدن

(تفاعل ث)

اِثّابَعَ یَثّابَعُ اِثّابُعًا تَثابَعَ یَتَثابَعُ تَثابُعًا

پیاپی شدن

(تفعّل ث)

اِثَّبَّتَ یَثَّبَّتُ اِثَّبُّتًا تَثَبَّتَ یَتَثَبَّتُ تَثَبُّتًا

(تفاعل ث)

اِثّاقَلَ یَثّاقَلُ اِثّاقُلًا تَثاقَلَ یَتَثاقَلُ تَثاقُلًا

(تفعّل د)

اِدَّثَّرَ یَدَّثَّرُ اِدَّثُّرًا تَدَثَّرَ یَتَدَثَّرُ تَدَثُّرًا

(تفاعل د)

اِدّارَكَ یَدّارَكُ اِدّارُكًا تَدارَكَ یَتَدارَكُ تَدارُكًا

(تفعّل ذ)

اِذَّكَّرَ یَذَّكَّرُ اِذَّكُّرًا تَذَكَّرَ یَتَذَكَّرُ تَذَكُّرًا

تفاعل

(تفاعل ذ)

اِذّابَحَ یَذّابَحُ اِذّابُحاً   تَذابَحَ یَتَذابَحُ تَذابُحاً

(تفعّل ز)

اِزَّمَّلَ یَزَّمَّلُ اِزَّمُّلاً   تَزَمَّلَ یَتَزَمَّلُ تَزَمُّلاً

(تفاعل ز)

اِزّاوَرَ یَزّاوَرُ اِزّاوُراً   تَزاوَرَ یَتَزاوَرُ تَزاوُراً

(تفعّل س)

اِسَّرَّعَ یَسَّرَّعُ اِسَّرُّعاً   تَسَرَّعَ یَتَسَرَّعُ تَسَرُّعاً

(تفاعل س)

اِسّارَعَ یَسّارَعُ اِسّارُعاً   تَسارَعَ یَتَسارَعُ تَسارُعاً

(تفعّل ش)

اِشَّجَّعَ یَشَّجَّعُ اِشَّجُّعاً   تَشَجَّعَ یَتَشَجَّعُ تَشَجُّعاً

(تفاعل ش)

اِشّاعَرَ یَشّاعَرُ اِشّاعُراً   تَشاعَرَ یَتَشاعَرُ تَشاعُراً

(تفعّل ص)

اِصَّعَّدَ یَصَّعَّدُ اِصَّعُّداً   تَصَعَّدَ یَتَصَعَّدُ تَصَعُّداً

(تفاعل ص)

اِصّاعَدَ یَصّاعَدُ اِصّاعُداً   تَصاعَدَ یَتَصاعَدُ تَصاعُداً

(تفعّل ض)

اِضَّرَّعَ یَضَّرَّعُ اِضَّرُّعاً   تَضَرَّعَ یَتَضَرَّعُ تَضَرُّعاً

(تفاعل ض)

اِضّارَعَ یَضّارَعُ اِضّارُعاً   تَضارَعَ یَتَضارَعُ تَضارُعاً

(تفعّل ط)

اِطَّهَّرَ یَطَّهَّرُ اِطَّهُّراً   تَطَهَّرَ یَتَطَهَّرُ تَطَهُّراً

(تفاعل ط)

اِطّابَقَ یَطّابَقُ اِطّابُقاً   تَطابَقَ یَتَطابَقُ تَطابُقاً

(تفعّل ظ)

اِظَّهَّرَ یَظَّهَّرُ اِظَّهُّراً   تَظَهَّرَ یَتَظَهَّرُ تَظَهُّراً

(تفاعل ظ)

اِظّاهَرَ یَظّاهَرُ اِظّاهُراً   تَظاهَرَ یَتَظاهَرُ تَظاهُراً

(درس هشتاد وچهارم)

هرگاه عین الفعل باب افتعال یکی از این یازده حرف
مذکور باشد روا بود که تاء را از جنس عین کرده ادغام
کنند بعضی هنگام ادغام حرکت حرف اول را بفاء
دهند وبعضی حذف کنند وفاء را کسره دهند در
اِخْتَصَمَ یَخْتَصِمُ اِخْتِصَامًا گویند خَصَّمَ یَخِصِّمُ
خِصَّامًا خَصِّمْ مُخَصِّمٌ بفتح وکسر خاء فاء الفعل
مگر در مصدر که همه بکسر فاء خوانند بنابر قیاس
امثله براین قیاس است

اَخَصَّمَ بفتح یا بکسر همزه [illegible]

(درس هشتاد وپنجم)

هرگاه فاء الفعل در باب افتعال یکی از این چهار
حرف باشد (ص ض ط ظ) تاء زائدهٔ افتعال
را بدل بطاء حطی کنند چنانکه از صلح اِصطَلَحَ
واز ضرب اِضطَرَبَ واز طرد اِطَّرَدَ واز ظلم
اِظطَلَمَ گویند هرگاه فاء الفعل باب افتعال یکی

از این

خاتمه

از این سه حرف باشد دال مهمله ذال وزای معجمتین تاء
افتعال را بدل بدال مهمله کنند چنانکه اِزْدَرَءَ اِدَّرَءَ
واز ذکر اِذدَکَرَ واز زجر اِزْدَجَرَ گویند

(درس هشتاد وششم)

هرگاه در اول مضارع معلوم تَفَعَّلَ وتَفَاعَلَ وتَفَعْلَلَ
دو تاء جمع شود جایز است یک تاء را حذف کنند چون
تَصَرَّفُ وتَضَارَبُ وتَدَحْرَجُ که در اصل تَتَصَرَّفُ وتَتَضَارَبُ
وتَتَدَحْرَجُ بوده وجایز است هر دو را ثابت گذارند
نحو فَبِاَیِّ آلاءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰی فاء الفعل در باب
افتعال هرگاه واو یا یاء یا همزه باشد جایز است
قلب بتاء شود ودر تاء باب افتعال ادغام شود چون
اِتَّعَدَ که در اصل اِوْتَعَدَ بوده واو را بتاء ویاء را
بتاء قلب کردند یا گوییم واو را قلب بتاء کردند و
اِتَّسَرَ که در اصل اِیْتَسَرَ بوده واِتَّخَذَ که در اصل
اِءْتَخَذَ بود همزه را بتاء ویاء را بتاء قلب کردند

وار

واو و یاء فاء الفعل باب افتعال جایز است که
در مضارع معلوم قلب بالف شود چون یاتَسِرُ
و یاتَعِدُ

(درس هشتاد و هفتم)

بدانکه بعضی ابواب فعل ثلاثی مجرد را هفت باب
دانسته اند شش باب در درس (۱۰) ذکر شد باب
هفتم فَعُلَ یَفْعُلُ بضم عین ماضی و فتح عین
مضارع چون لَبُبَ یَلْبَبُ
در فعل ثلاثی مجرد متعدی دیده شده که چون بباب
افعال نقل کرده اند لازم شده و این عکس معنی غالب
باب افعال است چون اَلْکَبُّ برو افکندن
والعَرْضُ آشکارا کردن الاکباب برو افتادن
والأعِراض آشکارا شدن زوزنی گفته که
سومی از برای این دو نیست

(درس هشتاد و هشتم)

هفت

الاسعاد نیکبخت گردانیدن اَسْعَدَ یُسْعِدُ مَسْعُود
بدانکه الف باب مفاعله و سین استفعال
[illegible] باشد که لازم را متعدی کنند چون سایر زید
سایرته و خرج زید و استخرجته

(درس نودم)

[illegible] را مصغر سازند هرگاه اراده کنند تحقیر
[illegible] و تصغیر را سه صیغه است (فُعَیْل
فُعَیْعِل فُعَیْعِیل) هرگاه اسم ثلاثی بود که حرف
دوم [illegible] باشد چون حِبْر و حَسَن حرف اول را
[illegible] فتحه دهند و یاء ساکنه بعد از حرف
دوم در آورند چون (حُبَیْر و حُسَیْن) اگر
حرف دوم الف باشد آن الف را بدل بواو مفتوحه
کنند چنانچه در باب و ناب گویند بُوَیْب و نُوَیْب
واگر اسم چهار حرفی باشد که حرف چهارم الف
نبود حرفی را که بعد از یاء تصغیر است کسره دهند

چون

خاتمة

چون جعیفر و ضویرب در تصغیر جعفر
واگر حرف چهارم الف بود حرف بعد از یاء در
خودش یائی گذارند چنانکه در حبلی گویند حبیلی
واگر اسم پنج حرفی بود که حرف چهارمش حرف و
باشد واو والف انرا بدل بیاء کنند چنانکه
تصغیر منصور و منشار گوئی منیصیر
واگر حرف چهارم حرف علة نباشد
حذف کنند چنانکه در تصغیر سفرجل
سفیرج و در جحمرش جحیمر و باب
قذیعیم و در قرطعب قریطع و غالب

تمت النسخة علی ید اقل الکتاب ابو القاسم
النوری فی شهر ربیع الثانی

وقد قابله و طبعه اقل الحاج شیخ احمد ۱۳۱۲
شیرازی اصلح الله حاله و نور قلبه

مطبعه طهران میرزا حسن

ها ا
جنیعل
دو مش الف

سال ۱۳۴۸ خورشیدی

